

Amine Willemse

S1923544

Kwalitatieve inhoudsanalyse

Stijlboek: De Standaard

**Wat zijn de primaire functies van het stijlboek van De
Standaard?**

Voorwoord

Het schrijven van een scriptie op basis van het maken van een kwalitatieve inhoudsanalyse was voor mij een nieuwe ervaring. Het uitpluizen aan de hand van een codebook van de primaire functies van een stijlboek heeft mij de nodige hoofdbrekens gekost. Ik dank de docenten Jaap de Jong en Michaël Opgenhaffen voor hun hulp en suggesties met betrekking tot het uitgevoerde onderzoek. Ook dank ik Ludo Permentier en Astrid Houthuys voor hun deelname aan dit onderzoek. De gehouden interviews zijn van toegevoegde waarde geweest voor het succesvol afronden van het onderzoek.

Dit stijlboekonderzoek is verricht tijdens het afronden van het pre-master programma Journalistiek en Nieuwe Media. Het was een leerpunt voor mij dat je bij het schrijven van een scriptie ruim de tijd moet nemen om tot een goed resultaat te komen. Wellicht heb ik door middel van deze scriptie bijgedragen aan de ontwikkeling van een mogelijk nieuw stijlboek bij De Standaard. Ik hoop in ieder geval dat dit onderzoek de nodige input heeft geleverd voor een vergelijkend onderzoek met andere stijlboeken.

Managementsamenvatting

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt: *Wat zijn de primaire functies van het stijlboek van De Standaard?*

Iedere respectabele krant heeft tegenwoordig een stijlboek. Sommige stijlboeken schrijven voor wat een correcte journalistieke stijl is, waar andere stijlboeken meer de nadruk leggen op journalistieke gedragsregels. Het stijlboek van De Standaard richt zich vooral op correct taalgebruik. Het stijlboek van de Standaard valt op doordat er naast taalgebruik veel aandacht is besteed aan het journalistieke schrijfproces.

Opmerkelijk is dat de gedragsregels voor journalisten beperkt voorkomen in het stijlboek. Uit de kwalitatieve inhoudsanalyse van het stijlboek komt naar voren dat het stijlboek oogt als een cursusboek, niet alleen voor beginnende journalisten maar voor een breed publiek. In die zin wijkt het stijlboek af van andere stijlboeken.

Het aantal journalistieke opleidingen was in het verleden schaars in Vlaanderen. Het was om die reden noodzakelijk om journalisten intern binnen de Standaard op te leiden. Doordat er naderhand steeds meer journalistieke opleidingen kwamen, werd het intern opleiden van journalisten steeds minder relevant. Journalist Ludo Permentier kreeg vervolgens de opdracht van de uitgeverij om een stijlboek (2011) in vorm van cursusboek te schrijven voor een breed lezerspubliek.

Deze studie laat zien aan de hand van een kwalitatieve inhoudsanalyse aangevuld met interviews wat voor plaats het stijlboek bij De Standaard tegenwoordig inneemt. Het stijlboek werd in het verleden vooral gebruikt als intern instrument binnen de redactie. Nu ligt de aandacht vooral op om aan de lezers te laten zien wat correct schrijven is. De Standaard ziet zich zelf als taaladviseur die het juiste voorbeeld wil zijn en laten zien.

De redactie bij De Standaard heeft op dit moment moeite om dit juiste voorbeeld extern te laten zien. Er heerst momenteel binnen de redactie een discussie wat onder correct taalgebruik wordt verstaan (Vlaams versus het standaard Nederlands). Ook is er discussie op wat voor wijze traditionele journalistieke principes vanuit De Standaard in de praktijk moeten worden ingezet in een digitaal tijdperk. Dit onderzoek heeft de primaire kenmerken van het stijlboek in kaart gebracht en schetst daarmee een beeld dat het huidige stijlboek uit 2011 verouderd is en aan vernieuwing toe is. Dit onderzoek kan wellicht bijdragen aan het ontwikkelen van een nieuw c.q. vernieuwd stijlboek in de toekomst bij De Standaard.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	5
1.1 Genreschets: De Standaard	6
1.2 Hoofdstuk volgorde Scriptie	6
2. Theoretische kader	7
2.1 Boundary theory	7
2.2 Taal en stijl	9
2.3 Transparantie	11
3. Methodologie en Technieken	12
3.1 Kwalitatieve inhoudsanalyse	13
3.2 Interviews.....	14
3.3 Codeboek.....	14
3.4 Voorbeelden van (sub)categorieën.....	15
4. Resultaten inhoudsanalyse	17
4.1 Introductie	17
4.2 Boundary Theory.....	18
4.3 Taal en stijl	22
4.4 Transparantie	27
5. RESULTATEN INTERVIEWS	30
5.1 BOUNDARY THEORY	30
5.2 TAAL EN STIJL	32
5.3 TRANSPARANTIE	33
6. CONCLUSIE.....	35
7 Discussie	37
8. Literatuur	39
9. Bijlagen	41
Bijlage I: Tabellen codeboek	41
Bijlage II: Transcripties interviews.....	47
Bijlage III: Conceptueel kader Bardeel & Wijfjes (Transparantie)	61
Bijlage IV: Matt Carlson & Seth C Lewis model: <i>Boundaries of journalism</i>	62

1. INLEIDING

Het stijlboek uit 2011 is ontstaan uit de ambachtelijke traditie van De Standaard. De regels en richtlijnen uit het stijlboek zijn generaties lang doorgegeven door zijn voorgangers. Het geanalyseerde stijlboek is geschreven door Ludo Permentier die heeft geprobeerd om deze richtlijnen zoveel mogelijk te behouden. Daarnaast heeft hij regels en richtlijnen uit eerdere edities bijgeschaafd. Richtlijnen zijn door hem aangepast of afgeschaft, wanneer deze niet langer bruikbaar waren.

Het stijlboek schrijft in zijn voorwoord dat het aan de tijd is aangepast. Inmiddels is Ludo Permentier op pensioen. Hij schrijft nog weleens een column voor De Standaard en hij beantwoordt nog steeds brieven van lezers. Maar hij heeft geen verantwoordelijkheid meer voor de ontwikkeling van een vernieuwd stijlboek. Een echte taaladviseur heeft de redactie bij de Standaard door zijn vertrek niet meer. Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken wat de primaire functies van het stijlboek zijn, dat is geschreven door Ludo Permentier. Onderzocht wordt welke richtlijnen De Standaard hanteert voor correct taalgebruik en voor wie het stijlboek bedoeld is.

Kwalitatieve inhoudsanalyse van het stijlboek moet in kaart brengen of het stijlboek verouderd is en aan actualisatie toe is. Vaststelling van de primaire functies binnen het stijlboek maakt het mogelijk te ontdekken waar het in het stijlboek mogelijk aan ontbreekt. Analyse van het stijlboek laat zien waar de mogelijke knelpunten liggen bij het ontwikkelen van een nieuw stijlboek. Het interview met Ludo Permentier is bedoeld om een toelichting te krijgen over het ontstaan van het stijlboek en de keuzes die gemaakt zijn om zich specifiek op bepaalde onderdelen te richten. Astrid Houthuys (eindredacteur bij De Standaard) geeft in het interview antwoord in hoeverre de traditie van De Standaard in de huidige ontwikkeling van het stijlboek past. Ook geeft zij antwoord in hoeverre het stijlboek nog een intern instrument is binnen de redactie of dat het meer een uiting is naar de eigen lezers.

Waarom maken media gebruik van een stijlboek? Welke motieven en keuzes liggen hieraan ten grondslag? Het stijlboek van De Standaard wil bijvoorbeeld dat hun lezers leren helder te schrijven. In ieder stijlboek worden bepaalde keuzes gemaakt, wat resulteert dat elk stijlboek zijn eigen functies kent. Wanneer er gekeken wordt naar de indeling van de stijlboek van De Standaard, dan valt te zien dat hun stijlboek niet alleen uitlegt wat de wijze van correcte spelling of grammatica volgens hen is. Het legt ook uit op wat voor wijze een journalist moet handelen: of er bepaalde woorden beter vermeden kunnen worden, omdat het niet past bij de sociale achtergrond van hun eigen lezers. Waarom deze gemaakte keuzes belangrijk zijn voor het vormen van de identiteit van een nieuwsblad, wordt aan de hand van de volgende theorieën uitgelegd: de Boundary theory, taal en stijl en transparantie. Deze drie theoretische concepten, moeten antwoord geven op de vraag: *Wat zijn de primaire functies van het stijlboek van De Standaard?*

1.1 GENRESCHETS VAN DE STANDAARD

Het stijlboek uit 2011 geschreven door Ludo Permentier kent de volgende structuur. Het stijlboek met de slagzin *'onmisbaar voor wie helder wil schrijven'* heeft 534 pagina's (Stijlboek De Standaard, 2011).

Het stijlboek begint met een voorwoord gevolgd door een inhoudsopgave die numeriek geordend is en daarmee als een handleiding oogt. Ieder hoofdstuk heeft paragrafen die onderverdeeld zijn in sub paragrafen. De hoofdstukken vermeld in de inhoudsopgave bestaan uit de volgende onderdelen:

- Genres en normen
- Schrijfstijl
- Vormgeving en typografie
- Standaard Nederlands
- Zinsbouw
- Woordgebruik
- Spelling

Het stijlboek begint met het aanleren van journalistieke vaardigheden, de bijhorende journalistieke genres en de gepaste schrijfstijl. Dit gaat door tot op ongeveer pagina 188. Tussendoor besteedt het stijlboek aandacht aan correcte grammatica en het gebruik van correcte spelling, waardoor het de vorm krijgt van een naslagwerk.

Het stijlboek sluit af met een grote woordenlijst met taaltips in alfabetische volgorde, ongeveer vanaf pagina 389 tot het einde van het stijlboek. Opvallend is dat het stijlboek kantelt van het (aan)leren van journalistieke vaardigheden naar het hanteren van een correcte Nederlandse spelling.

1.2 HOOFDSTUK VOLGORDE SCRIPTIE

De structuur van het onderzoek is als volgt opgebouwd. Na de inleiding volgt een theoretisch kader hoofdstuk dat beschrijft welke theorieën achter het gevoerde kwalitatieve onderzoek van het stijlboek van De Standaard zitten. In het hoofdstuk methodologie en technieken wordt duidelijk gemaakt hoe het onderzoek is uitgevoerd. Door middel van een codeboek is gebruik gemaakt van begrippen, zogenaamde sentisizing concepts, die richtinggevend zijn geweest voor het kwalitatieve onderzoek. Hierna volgt een hoofdstuk over de resultaten van het kwalitatieve onderzoek. Aanvullend hierop volgen de resultaten uit de twee gehouden interviews. Vervolgens komt een hoofdstuk met conclusies uit het onderzoek en de gevoerde interviews. Tenslotte is er een discussiehoofdstuk over de knelpunten in het stijlboek die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen. Het onderzoek eindigt met een literatuurlijst en meerdere bijlagen waaronder tabellen uit de codeboek en de transcripties van de interviews met Ludo Permentier en Astrid Houthuys.

2.THEORETISCHE KADER

In het boek *Journalistieke Cultuur in Nederland* (Bardoel & Wijfjes, 2015) wordt uitgelegd dat nieuwsbladen waarde hechten aan transparante journalistiek. Het boek spreekt over het begrip *community based journalism*. De term legt duidelijk uit dat journalisten schrijven voor een bepaalde community, oftewel lezersgroep. De lezersgroep is gebonden aan een sociale omgeving met hun eigen normen en waarden en een eigen vocabulaire.

Het stijlboek fungeert als een mogelijk middel om met de lezersgroep binding te zoeken. Het geeft aan hoe toegankelijk een nieuwsmedium is voor interactie en interventie van het publiek in de gemaakte stijlkeuzes. Het brengt de identiteit van het nieuwsblad in kaart op basis van verantwoording van stijlkeuzes. Het stijlboek wordt dus gebruikt als zelflegitimering van de journalist om bepaalde handelingen te kunnen verrichten (Bardoel & Wijfjes, 2015, pg. 271-287). Wanneer de lezer zich afvraagt waarom de redactie bepaalde keuzes maakt in hun publicaties, kan een stijlboek als bron dienen om deze keuzes te verklaren en die vervolgens aan de lezersgroep te verantwoorden. Een stijlboek kan met andere woorden gebruikt worden als middel om de professionele identiteit kenbaar te maken.

2.1 BOUNDARY THEORY

De Boundary theory is vooral bekend in studies van sociale wetenschappen. Maar is een complexer fenomeen bij het definiëren van journalistiek (Carlson & Lewis, 2015, pg 8). Terwijl bij een tandarts het duidelijk is aan wat voor kwalificaties die moet voldoen om zijn beroep naar behoren uit te voeren, blijft het voor een journalist onduidelijk (Carlson & Lewis 2015, pg 8).

Boundary theory binnen de journalistiek

De Boundary theory legt grenzen vast wat wel binnen het sociale kader van bijvoorbeeld een beroepsgroep hoort en wat daarbuiten valt. Dit is afhankelijk van omgevingsfactoren zoals cultuur, normen en waarden en de geschiedenis van een gemeenschap. Boundaries zijn dus verbonden aan de sociale context waar het zich bevindt en worden om die reden ook wel velden genoemd (Carlson & Lewis, 2015, pg 2-6).

Bij het beschrijven en definiëren van een beroepsgroep, is het noodzakelijk dat er een gemeenschap bestaat waarover men het eens is. Er moeten instanties zijn die toezicht houden op de naleving en regelgeving van een beroepsgroep. Nu is het probleem binnen de journalistiek dat die regelgeving niet officieel is vastgelegd. Journalist is een vrij beroep en daarmee zijn er bijvoorbeeld geen kwalificaties vereist om bijvoorbeeld een website te maken en daarmee nieuws te verspreiden.

Het internet is een vrij en open netwerk, waar iedereen de mogelijkheid heeft om zichzelf als journalist te kwalificeren. Zelfregulering kan het doel hebben om professionele journalistiek van amateurisme te onderscheiden. Dit door middel van het opstellen van professionele normen die door de gemeenschap erkend worden als een hogere norm ten opzichte van mensen die deze gedragsregels niet handhaven. Deze professionele normen gaan over hoe een journalist zich dient te gedragen: hoor en wederhoor, onafhankelijk zijn en baseren op authentieke bronnen (Carlson & Lewis, 2015, pg 7).

Om toezicht te houden of dergelijke normen worden nageleefd, bestaat de Raad voor de Journalistiek. Deze raad beoordeelt of een journalist zorgvuldig zijn werk heeft gedaan en of met een publicatie grenzen van journalistieke ethiek niet zijn overschreden. Doordat journalist een vrij beroep is, kan de raad alleen een oordeel geven maar geen sancties. Dit oordeel kan openbaar worden gepubliceerd, wat het gevoel oproept dat een journalist in zijn beroepsgroep aan de schandpaal wordt genageld (Raad voor de journalistiek, 2018). Dit is een voorbeeld van het leggen van boundaries, die door een autoriteit als de Raad voor de Journalistiek wordt bevorderd.

Het leggen van deze boundaries hoe een journalist zich wel of niet hoort te gedragen kan gekoppeld zijn aan de identiteit van een nieuwsmidium. Binnen deze zogeheten algemene normen die door een grote groep nieuwsbladen worden opgevolgd, zijn er ook persoonlijke afwijkingen of perspectieven hoe een journalist professioneel handelt die per nieuwsmidium verschillen. Er wordt dus van meerdere soorten velden gesproken, boundaries, binnen de journalistiek die als cohesie *kunnen* fungeren (Carlson & Lewis, 2015, pg 9-10).

Expulsion, expansion & protection of autonomy

De schrijvers Matt Carlson & Seth C Lewis van het boek *Boundaries of journalism* halen drie categorieën aan om de werking van boundary work te verklaren. Zie daarvoor ook BIJLAGE IV: *Matt Carlson & Seth C Lewis model: Boundaries of journalism*. Dit model is oorspronkelijk van Thomas F. Gieryn, een socioloog die bedenker is van de Boundary theory. In het geval van de Correspondent die zich niet aan het objectiviteitsbeginsel houdt, zou het volgende zich kunnen voordoen in de toekomst. Of het is een kwestie van *expulsion*, waardoor subjectieve journalistiek een autoriteit krijgt binnen de algemene principes in de journalistiek en waarbij bepaalde traditionele normen als ouderwets of niet realiseerbaar worden gezien. Of juist een geval van *expansion*, dat subjectieve journalistiek en objectieve journalistiek beiden als acceptabel worden gezien binnen dezelfde journalistieke gemeenschap (Carlson & Lewis, 2015, pg 4-5).

In *expulsion* draait het om het afschaffen van normen of gedragingen die door het nieuwsmidium als niet-journalistiek worden gezien. Dit hoeft niet te betekenen dat daarmee alleen de traditionele journalistieke normen als correcte journalistiek gelden. Het kan bijvoorbeeld ook betekenen dat traditionele normen niet meer realiseerbaar zijn of juist als ouderwets worden gezien en niet meer in de tijdsgeest passen. Dat een journalist bijvoorbeeld in deze tijd vooral transparant moet zijn over waar die zijn nieuws vandaan haalt, kan lastig worden bereikt wanneer de journalist altijd objectief moet berichtgeven (Luyendijk, 2007).

Tot slot *protection of autonomy*, waarbij juist veel wordt gedaan om objectiviteit in een journalistieke code vast te leggen. Journalistieke regels worden dan zo veel mogelijk geïnstitutionaliseerd en daarmee beschermd tegen externe invloeden van bijvoorbeeld de overheid. Ook houdt *protection of autonomy* in dat redacties hun journalistieke normen in de praktijk kunnen uitoefenen zonder dat groepen als adverteerders, uitgeverijen of management daar invloed op uitoefenen.

Eenzelfde bedreiging kan het gebruik van sociale media voor de traditionele journalistieke principes vormen. Journalisten kunnen binnen individuele social media profielen gekleurde uitspraken doen die subjectief van aard zijn. Een gevolg is dat het schade kan toebrengen aan de algemene identiteit van een nieuwsorganisatie. Dit gaat daarnaast mogelijk ten koste van de traditionele norm om altijd objectief als journalist te zijn (Opgehaffen & d'Haenens, 2015, pg 204).

Journalistieke of technologische innovaties kunnen ook de algemene principes afzwakken waardoor bepaalde algemene principes minder relevant worden. Zoals het nieuwsplatform de Correspondent, dat juist subjectieve journalistiek bedrijft (De Correspondent, 2018). De Correspondent stelt dus boundaries vast die volledig in contradictie zijn met het algemene objectiviteitsprincipe in de journalistiek.

Boundary Theory in een stijlboek

De Boundary Theory komt niet alleen tot uiting in een stijlboek door het geven van journalistieke gedragsregels. Het stijlboek geeft ook aan waarvoor het gebruikt moet worden. In het geval van de werking van het stijlboek: moet een stijlboek zich primair richten op grammaticale regels en stijlregels of zich meer richten op de gedragsregels van een journalist?

De Boundary theory werkt binnen het stijlboek als een methode om de persoonlijke boundaries als redactie te bepalen en zich te onderscheiden van zijn concurrenten, maar ook hoe zij zich extern naar het publiek uit, zowel qua achterliggend doel als inhoud. Het vaststellen van grenzen wat onder professionalisering wordt verstaan, is ook afhankelijk van de identiteit die een nieuwsblad wil uitstralen en de bijhorende doelgroep waar het zich op richt.

Een nieuwsmedium kan bijvoorbeeld als norm vaststellen dat het Vlaamse woordgebruik een hogere rang heeft, dan het Nederlands woordgebruik. Een nieuwsplatform stelt dan grenzen vast wat volgens hen professioneel journalistieke schrijftaal is en wat buiten dit kader valt. Er kan vast worden gesteld dat het bepalen van deze normen afhankelijk is van de stijl en het taalgebruik van het nieuwsmedium. Het vaststellen van boundaries is dus geen tijdloos gebeuren en wordt door zijn publiek, maatschappelijke ontwikkelingen en technologische ontwikkelingen met de tijd aangepast en veranderd (Carlson & Lewis, 2015, pg 2).

2.2 TAAL EN STIJL

Al eerder werd in het vorige paragraaf verteld dat het gebruik van taal en stijl, middelen zijn om een eigen identiteit als nieuwsblad te ontwikkelen en het te verbinden aan een sociale gemeenschap. C. Cotter heeft in 2014 een onderzoek gedaan op wat voor wijze dit wordt gedaan, met de titel *How news practitioners respond to language and social change*. Simpel bekeken bestaat taal en stijl uit tekst, waar de zender een bepaalde boodschap probeert te sturen met de verwachting dat de boodschap het gewenste effect heeft bij de lezer (Cotter, 2014).

In het geval van journalistiek, probeert de redactie nieuws te produceren om de gewenste lezersgroep te bereiken. De taal en stijl keuzes die een redactie maakt vormen hierbij een essentieel onderdeel of de lezersgroep zich tot een nieuwsblad verbonden voelt. In het woordgebruik zijn er vele manieren om een boodschap over te brengen. De woordkeuzes die worden gemaakt om een actuele gebeurtenis in de wereld te beschrijven, activeren wereldse concepten bij de lezers aan de hand van hun eigen referentiekader (Burger & de Jong, 2008).

Alternatieve manieren worden vermeden, omdat die niet in één lijn staan met de achtergrond van de lezers en de identiteit van het nieuwsblad zelf (Cameron, 1996, pg 320).

Taalwetenschapper D. Cameron beschrijft in haar onderzoek uit 1996 genaamd *Style policy and style politics*, de achterliggende werking van taal en stijl in nieuwsbladen als volgt:

“The times – or any other newspaper – is designed so that a particular group of imagined readers, and just as importantly, advertisers, can comfortably identify with it. Like accent in speech, style in a newspaper is a marker of identity and social differentiation” (Cameron, 1996, pg 320).

Het referentiekader is een breed allesomvattend begrip, maar geeft eigenlijk een omschrijving van de sociale status, culturele achtergrond, opleiding en de daarbij horende normen en waarden van de lezers. Omdat bepaalde woorden door de historie of recente maatschappelijke ontwikkelingen negatieve of positieve connotaties bij de lezer kan oproepen (Taylor & Francis, 2012, pg 460), kan daarom worden gezegd volgens taalwetenschapper D. Cameron dat taal ideologisch werkt. Daarom dient een nieuwsmedium altijd rekening te houden of het gewenste woordgebruik en de manier waarmee een nieuwsverhaal wordt verteld aansluit bij de wensen van de lezers. Maar dit geldt ook voor de ideologische principes waar het nieuwsblad zelf voorstaat (Cameron, 1996, pg 321).

Het publiek krijgt door technologische ontwikkelingen waaronder sociale media steeds meer de mogelijkheid om te reageren op bepaalde thema's in de samenleving, waardoor zij op een directe wijze meer kritiek kunnen uiten en invloed kunnen uitoefenen op de wijze hoe nieuwsbladen nieuws produceren. De redactie van een nieuwsblad staat dan voor de keuze of zij de kritiek verwerpen of toch luisteren naar de wensen van hun publiek. Doordat nieuwsbladen steeds een afweging moeten maken of bepaalde woorden wel kunnen worden gebruikt, is de identiteit van nieuwsblad niet een vaststaand gegeven. Maar constant verandert door externe maatschappelijke veranderingen waardoor taal en stijlkeuzes met de tijd veranderen (Cotter, 2014).

Waar het stijlboek een rol kan spelen binnen taal en stijl

Het stijlboek kan gebruikt worden om de ideologische principes van een nieuwsblad te bewaken door een consistente manier van taal en stijl en dit in de vorm van voorschriften vast te leggen. Deze voorschriften zorgen ervoor dat een nieuwsblad bepaalde woord en stijlkeuzes aan het publiek verantwoordt door de duiding in een stijlboek te leggen. Een nieuwsblad kan dit ook doen door een ombudsman aan te stellen, die de klachten van lezers behandelt of door het hanteren van een 'AsktheEditor' functie. Het stijlboek kan daarbij als verwijzing gebruikt worden om bepaalde keuzes te verantwoorden (Cotter, 2014).

C. Cotter beschrijft twee categorieën klachten van lezers waar journalisten mee te maken kunnen hebben. De type I klachten gaat om het onjuiste gebruik van taal en grammatica. Dit zijn klachten waar op microschaal naar wordt gekeken, dus primair hoe woorden zijn gespeld en zinnen grammaticaal zijn opgeschreven. Op macroniveau wordt gekeken naar het ideologische karakter achter woordgebruik en wat voor effect dit bij de lezer te weeg brengt. Deze type II klachten worden door C. Cotter aangekaart onder het begrip *the complaint tradition*. Uiteraard zijn deze twee categorieën niet altijd zwart-wit. Om die reden erkent C. Cotter dat er ook gevallen zijn van beide type klachten (Cotter, 2014).

Het behandelen van klachten van lezers, kan noodzakelijk zijn omdat een nieuwsblad wil reflecteren op de geldende maatschappelijke normen en waarden en de wensen van hun eigen lezersgroep. Door het monitoren van klachten van lezers, kan een nieuwsblad inspelen op wensen van het publiek en door middel van een eigen stijlboek toezicht blijven houden op hun eigen tekortkomingen (Cameron, 1994, pg 324). Taalwetenschapper D. Cameron vergelijkt het met het reinigen van een spiegel:

"*The mirror that a newspaper holds up to the world is constantly smudged with jargon, bad usage and verbosity. A style guide is a periodic cleansing of that mirror.*" (Cameron, 1994, pg 327).

Een stijlboek kan worden toegepast om consistentie als redactie te houden, zodat redactieleden niet verschillende principes hanteren maar de zelfde woordkeuzes gebruiken bij een maatschappelijk gevoelig thema. Met andere woorden een stijlboek kan worden gebruikt om een eigen identiteit vast te leggen aan de hand van het opstellen van voorschriften voor bepaalde taal- en stijlkeuzes. Deze voorschriften kunnen gebaseerd zijn op basis van de vier C's:

- *Consistentie* betekent een blijvend patroon van woordgebruik en grammaticale keuzes om bepaalde actuele gebeurtenissen in de samenleving te beschrijven.
- Onder *correctness* (correctheid) wordt correct taalgebruik verstaan (*voorbeeld*: voorkeur geven aan de Vlaamse schrijfwijze).
- *Clarity* (helderheid) houdt in dat het gekozen taalgebruik eenvoudig wordt begrepen door de beoogde lezersgroep.
- Tot slot *concision* (*beknoptheid*). Dit betekent dat er keuzes moeten worden gemaakt wat voor de lezersgroep relevant is, omdat de ruimte in een nieuwsbericht beperkt is (Cameron, 1994, pg 320).

Wat onder deze vier C's wordt verstaan, is voor ieder nieuwsblad persoonlijk en verbonden aan de identiteit die een nieuwsblad wil uitstralen en wat voor relatie een nieuwsblad heeft met zijn lezers. Het stijlboek kan daarvoor als naslagwerk dienen. De sociale en politieke opvattingen van een krant komen tot uiting in de stijlgedragsrichtlijnen en het stijlbeleid van een krant en zijn verwoord in een stijlboek. Veranderende opvattingen in de maatschappij kunnen het noodzakelijk maken dat een stijlboek zijn regels verandert (Cotter, 2014).

2.3 TRANSPARANTIE

Het verantwoorden van de professionele identiteit biedt transparantie over de manier waarop een nieuwsartikel wordt gepubliceerd. Bardoel & Wijfjes uit 2015 legt dit op de volgende wijze uit:

"*Transparantie verschaft de gebruiker extra informatie over het journalistieke product en proces en maakt de gebruiker bewust van de journalistieke interventie en het gegeven dat deze een interpretatie op de werkelijkheid geeft*" (Bardoel & Wijfjes, 2015, pg 271-287).

Bardoel & Wijfjes hebben een conceptueel kader gebouwd voor het definiëren van transparantie binnen de journalistiek. Zie daarvoor ook BIJLAGE III: *CONCEPTUEELKADER BARDOEL & WIJFJES (TRANSPARANTIE)*. Zelflegitimatie in de identiteit en community based journalism zijn elementen die duidelijk in een stijlboek terug te vinden zijn. In het stijlboek staat bijvoorbeeld

beschreven over op wat manier journalistieke codes zijn verwerkt. Een ombudsman binnen een redactie kan het als instrument gebruiken om de journalistieke codes te verantwoorden aan het publiek.

Het stijlboek kan als instrument worden gebruikt om de kwaliteit van de journalistiek te bevorderen en te waarborgen. Een stijlboek kan een leidraad aan voorschriften bevatten waar de redactie zich aan dient te houden (Schönbach & Van der Wurff, 2011). Dit om te zorgen dat de journalistieke normen van het medium worden nageleefd en afgedwongen. Deze voorschriften kunnen controle en richting geven aan het eindresultaat van een journalistieke productie (media governance). Het stijlboek kan ook helpen als een referentiepunt om aan het publiek te verantwoorden waarom er bepaalde keuzes worden gemaakt bij de totstandkoming van een journalistieke productie (media accountability).

Technologische ontwikkelingen over het gebruik van sociale mediakanalen, kunnen bijdragen aan het bieden van transparantie over het productieproces van een journalist. De ontwikkelingen op sociale media zorgden voor opschudding voor de traditionele journalistieke normen die als een algemeenheid golden in de journalistiek (Opgenhaffen & d'Haenens, 2015, pg 2).

3. METHODOLOGIE EN TECHNIEKEN

Voor dit onderzoek wordt het stijlboek van De Standaard als analyse object gebruikt, waarin met de resultaten van De Standaard een vergelijking wordt gemaakt met de resultaten van andere stijlboekonderzoeken die met de zelfde theorieën bezig zijn geweest. Waaronder die van de VRT, Volkskrant, NRC, Groene Amsterdammer en de Elsevier. De hoofdvraag luidt daarom: *Wat zijn de primaire functies van het stijlboek van De Standaard?*

In dit hoofdstuk worden de gehanteerde methodologie en technieken voor het analyseren van het stijlboek in kaart gebracht. Deze technieken moeten bijdragen om op een adequate en gestructureerde manier het stijlboek te ontleden, om daarmee een indicatie te geven waarvoor het stijlboek in een nieuwsmedium wordt toegepast. Wat zeggen de aanwezige hoofdstukken van het stijlboek op woordniveau (microniveau) over het stijlboek, maar ook wat het zegt op macroniveau? Hiermee wordt bedoeld op wat voor wijze het stijlboek een versterking kan bieden aan de identiteit die het nieuwsmedium naar het publiek wil uitstralen.

Kan het stijlboek als referentie voor journalisten gebruikt worden voor het hanteren van een consistente schrijfstijl? Of prefereert het stijlboek dat journalisten allemaal een unieke en eigen schrijfstijl hebben. Hoe gaat het stijlboek om met zelfregulering: bevat het stijlboek algemene of eigen journalistieke principes die zich van andere nieuwsbladen onderscheiden? Op dergelijke vragen wordt aan de hand van het doen van een kwalitatieve inhoudsanalyse antwoord gegeven.

Er wordt voor het analyseren van het stijlboek van De Standaard een eigen codebook met relevante categorieën gebouwd op basis van de theorieën uit het theoriehoofdstuk. Deze categorieën worden ook wel de sentisizing concepts genoemd. Eerst zal worden ingegaan waarom er gekozen is voor kwalitatieve inhoudsanalyse bij het doen van het stijlboekonderzoek. Vervolgens worden de gekozen sentisizing concepts uitgelegd met het bijhorende codebook.

3.1 KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE

Bij het analyseren van het stijlboek is er primair gekozen voor een kwalitatieve inhoudsanalyse. Het uitvoeren van een inhoudsanalyse houdt in dat de inhoud van media wordt bestudeerd, in dit geval het analyseren van een stijlboek (Koetsenruijter & Van Hout, 2014). De reden waarom er primair is gekozen voor een kwalitatieve inhoudsanalyse, is omdat de data die worden geanalyseerd uit de stijlboek vooral patronen en oorzaken in kaart brengen. Het is voor dit onderzoek bijvoorbeeld interessant om patronen te vinden over het achterliggende doel van de regels die in het stijlboek staan.

Toch moet een kwantitatieve inhoudsanalyse bij het uitvoeren van stijlboekonderzoek niet worden onderschat. Het is bijvoorbeeld relevant om te onderzoeken hoe vaak een bepaalde journalistieke regel in het stijlboek terugkomt, wat weer iets zegt hoeveel aandacht het stijlboek aan bepaalde onderdelen besteedt. Kwantitatieve resultaten kunnen dus een aanvulling bieden op kwalitatieve resultaten. Bij het stijlboekonderzoek is op een cyclische manier naar de inhoud van het stijlboek gekeken. Dit houdt in dat verschillende stappen meerdere malen worden herhaald: vanuit de gekozen sentizising concepts waarmee het stijlboek is geanalyseerd. Er wordt teruggekeken naar de achterliggende toegepaste theorieën. De uitkomsten van het stijlboekonderzoek worden dus op een iteratieve wijze geanalyseerd (Koetsenruijter & Van Hout, 2014). De gekozen categorieën voor het analyseren van het stijlboek staan niet vast, maar worden door het maken van vorderingen bij het onderzoek steeds meer aangepast en geperfectioneerd.

Het uitvoeren van een inhoudsanalyse op het gebied van tekst, kan slechts indicaties geven wat het achterliggende doel van het stijlboek is. Het geeft antwoord op de vraag waarom het stijlboek kiest om aandacht te besteden aan specifieke onderdelen en waarom andere onderdelen minder aandacht krijgen of zelfs worden vermeden. Dit valt te onderzoeken door *bottom-up* naar het stijlboek te kijken: waar staat in het stijlboek expliciet aangegeven waarom er waarde gehecht wordt aan het bieden van transparantie in het stijlboek? Wanneer het stijlboek expliciet aangeeft dat het waarde hecht aan transparantie, waarom zijn er dan geen social media richtlijnen in het stijlboek verwerkt?

Het is dan het handig om dit aan te vullen door *top-down* naar het stijlboek te kijken om op die manier er achter te komen waarom er geen social media richtlijnen in het stijlboek staan verwerkt. Er wordt dan buiten het stijlboek gekeken of deze richtlijnen wel elders online op de website van het nieuwsmedium staan vermeld. Staat de regelgeving ook niet online op de website gepubliceerd, dan is het vooral handig om aan de hand van een interview met medewerkers van het nieuwsmedium te weten te komen *waarom* er nergens social mediarijchlijnen in het stijlboek staan vermeld. Er worden dus voor het stijlboekonderzoek externe middelen ingezet om het stijlboek op zowel een top-down als bottom-up wijze te analyseren (Dambacher, 2015).

3.2 INTERVIEWS

Een belangrijke *top-down* methode die een aanvulling biedt na het verrichten van een kwalitatieve inhoudsanalyse is het verrichten van interviews. Voor deze studie is er gekozen voor het verrichten van een semigestructureerd interview. Een semigestructureerd interview staat in de wetenschap bekend als een onderzoeksmethode waar gebruikt wordt gemaakt van open thematische onderzoeksvragen, waardoor er sturing kan geven aan het interview (Gill, Stewart, Treasure & Chadwick, 2008).

Deze thematische onderzoeksvragen zijn gebaseerd op de uitkomsten van het kwalitatieve inhoudsanalyse. Daarbij is er de nodige vrijheid aan de geïnterviewde gegeven over de beantwoording en invulling van de gestelde (open) vragen. Het doel is dat de geïnterviewde aanvulling geeft over de redenen waarom het stijlboek qua vorm en inhoud op een bepaalde wijze is opgezet en waarom bepaalde onderdelen niet in het stijlboek aanwezig zijn. Het brengt dus motivaties en overtuigingen in kaart over het ontstaan en het toekomstperspectief van het stijlboek. De interviews helpen om meer achtergrond en duiding te geven aan de primaire kenmerken van het stijlboek die door het maken van kwalitatieve inhoudsanalyse zijn geconstateerd. De interviews starten met vragen waar de geïnterviewde eenvoudig op kan antwoorden en gevolgd door het aanreiken van complexere thema's. Dit zorgt ervoor dat er meer vertrouwen bij de geïnterviewde ontstaat en het moedigt de geïnterviewde aan om dieper in te gaan op de gestelde vragen.

3.3 CODEBOEK

Voor het uitvoeren van het stijlboekonderzoek wordt gebruik gemaakt van een codeboek waarin de kwalitatieve resultaten zijn verwerkt. Er wordt voor het stijlboekonderzoek op een inductieve manier gewerkt. Op basis van bestaande theorieën worden diverse categorieën gemaakt (Koetsenruijter & Van Hout, 2014). Het doel, is dat de indicaties op basis van waarnemingen worden geregistreerd in het codeboek. Op die manier wordt vastgelegd waarop de conclusies van het onderzoek zijn gebaseerd. Wanneer uit de uitkomsten van de kwalitatieve inhoudsanalyse blijkt dat kwantitatieve resultaten mogelijk een aanvulling kunnen bieden, dan zal dit als aanvullend middel worden gebruikt en verwerkt in het codeboek.

Voor het doen van de kwalitatieve analyse wordt gebruik gemaakt van een coding frame (Koetsenruijter & Van Hout, 2014). Dit zijn mogelijke vragen die voor het analyseren van de stijlboek worden toegepast met daarbij mogelijke antwoordcategorieën. Voor het stijlboekonderzoek komen de indicaties voort uit de sentisizing concepts die voor het stijlboek zijn bedacht. Een voorbeeld van een indicatie die onderdeel uitmaakt van de Boundary Theory en de theorie van transparantie: *"Het stijlboek is betrokken bij het productieproces van een journalistiek artikel"*. De antwoorden van de indicaties per sentisizing concept worden verwerkt in aparte tabellen waarbij het mogelijk is om de indicaties aan te vinken of niet aan te vinken, wanneer dit in het stijlboek ontbreekt. De keuze mogelijkheden om aan te vinken zijn *beperkt aanwezig* (slechts één of twee keer) of *aanwezig*.

In de vorige paragraaf werd aangegeven dat de vraagstellingen voor het analyseren van het stijlboek gebaseerd zijn op sentisizing concepts. Sentisizing concepts is een methodiek van inhoudsanalyse die voorkomt uit de Grounded Theory. De Grounded Theory is beschreven in het boek *The discovery of Grounded Theory* (1967) van Glaser en Strauss (Glaser & Strauss, 1967). Volgens de Grounded Theory zijn data uit een codebook en zijn de vastgestelde theorieën steeds met elkaar in interactie. Sentisizing concepts zijn niet anders dan begrippen die richtinggevend zijn voor de analyse van het kwalitatieve onderzoeksmateriaal. De analyse van het codebook is dus gebaseerd op basis van de sentisizing concepts. Dit zorgt voor meer sturing bij het analyseren van het stijlboek. Aan de hand van deze concepten wordt met een 'theoretische' bril naar de inhoud van het stijlboek gekeken. Het stelt de problemen op een structurele wijze vast die een rol spelen in het stijlboek.

Er wordt zoals gezegd op een inductieve manier onderzoek gedaan. Daarbij worden op basis van bestaande data nieuwe categorieën ontwikkeld die ondersteuning bieden bij het analyseren van het stijlboek (Bowen, 2006). De sentisizing concepts bestaande uit transparantie, de Boundary Theory en taal en stijl komen voort uit de behandelde theorieën. De sentisizing concepts uit de theorieën komen overheen met soortgelijke stijlboekonderzoeken. Het codebook maakt het mogelijk stijlboeken met elkaar te vergelijken. Echter, qua inhoud wijken de stijlboeken bij bepaalde subcategorieën van elkaar af (worden voor verschillende doeleinden gebruikt). Een precieze vergelijking binnen bepaalde subcategorieën is daarom niet realiseerbaar.

3.3 VOORBEELDEN VAN (SUB)CATEGORIEËN

Publieke participatie (Boundary Theory)

Publieke participatie is een onderdeel van de Boundary Theory (Carlson & Lewis, 2015). *Publieke participatie* is eigenlijk de indicatie in hoeverre het stijlboek het publiek betreft bij het journalistieke productieproces. Het stijlboek van De Standaard dient bijvoorbeeld als een cursusboek voor iedereen die helder volgens de normen van De Standaard wil leren schrijven. Het stijlboek wil dat het publiek hun schrijfstijl professionaliseert en kennis opdoet hoe een professioneel journalistiek artikel kan worden herkend. Dit roept de volgende vragen op. In hoeverre is er sprake van expansion, dat ook het publiek de rol van journalist aanneemt. Hoe wordt het publiek mediawijs gemaakt in het stijlboek wat onder professionele journalistiek wordt verstaan?

Gatekeeping (Transparantie)

Dit is een indicatie in hoeverre het stijlboek aandacht besteedt aan het gatekeeping proces bij het vergaren, selecteren en verspreiden van nieuws. Op wat voor wijze wordt er in het stijlboek aandacht aanbesteedt, met daarbij de vraag of in het stijlboek kan worden herleid hoe het gatekeeping proces in het stijlboek bewaakt wordt in een tijd dat iedereen op social media nieuwsberichten kan verspreiden en zich als journalist kan kwalificeren. Tevens de vraag op wat voor wijze de gatekeeping rol volgens het stijlboek door een journalist moet worden ingevuld (Tutherigde, 2017).

Journalist autonomy (Taal en stijl)

Journalist Autonomy richt zich op de vraag in hoeverre de normen en waarden van het stijlboek als een collectief dienen en hoeveel individualiteit een journalist heeft bij het hanteren van een eigen schrijfstijl. Dus in hoeverre is de C, van consistentie in de stijlboek vervuld (Cameron, 1996). In welke mate moet een journalist zich aan een bepaalde 'collectieve' schrijfstijl houden. Of heeft journalist vrijheid om daarin zijn eigen invulling te geven? Geeft het stijlboek de journalist een eigen gezicht en 'personality' of wordt een journalist binnen een nieuwsblad meer als een collectief gezien. Dit ook op het gebied van sociale media richtlijnen. In hoeverre hanteert het stijlboek regels of een journalist op zijn privé social media account zijn eigen visie en mening mag plaatsen, of worden daar strikte regel en handhaving voor toegepast (Opgehaffen & d'Haenes, 2015)?

Zelfregulering (Transparantie)

In hoeverre is er aandacht besteed aan transparantie in het stijlboek over de werkwijze die het nieuwsblad hanteert? Te denken valt het transparant verantwoord op basis van welke normen en waarden er keuzes worden gemaakt voor het selecteren, verwerken van nieuws. Aandacht aan de werkwijzen, waaronder op wat voor wijze er bronnen worden geselecteerd en hoor en wederhoor worden toegepast. In hoeverre legt het stijlboek expliciet uit hoeveel waarde het hecht aan de traditionele journalistieke principes? Geeft het stijlboek duidelijk aan dat het naar objectiviteit streeft, of staat er dat subjectiviteit ook is toegestaan?

Bestaat het stijlboek uit enkel een lijst van algemene generieke principes, waarbij het stijlboek niet transparant is hoe die principes worden ingevuld (Bardoel & Wijfjes, 2014). Verantwoordt het stijlboek wat de social media richtlijnen er binnen het nieuwsblad zijn? Met andere woorden hoe gaat het nieuwsblad om met nieuwe technologische ontwikkelingen (Opgehaffen & d'Haenens, 2015)? In hoeverre is het nieuwsmedium transparant over zijn productieproces en de daarbij verbonden journalistieke keuzes en werkwijzen.

4. RESULTATEN INHOUDSANALYSE

4.1 INTRODUCTIE

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven over op wat voor wijze de sentisizing concepts uit de theorie in het stijlboek van De Standaard zijn verwerkt. Waaraan is in het stijlboek van de Standaard de meeste aandacht besteed en op welke wijze komt dit terug in het stijlboek? Met welk achterliggend doel is het stijlboek van de Standaard ontwikkeld?

Het stijlboek dat is geanalyseerd komt uit 2011 en is geschreven door de journalist Ludo Permentier. Dit stijlboek is ook het meest uitgebreid en het meest toegankelijk voor het grote publiek. Er is in 2016 een kleiner stijlboek door De Standaard ontwikkeld maar dit is slechts onder een beperkt publiek verspreid (waaronder de abonnees van De Standaard). Het is incompleet in vergelijking met het uitgebreide stijlboek uit 2011 dat bij diverse boekhandels in Nederland verkrijgbaar is. Er zal in het discussie hoofdstuk een beknopte vergelijking worden gemaakt tussen het uitgebreide stijlboek uit 2011 en het kleinere stijlboek uit 2016. Het kleine stijlboek is verder niet onderzocht omdat dit buiten het kader van dit onderzoek viel.

Uit de thematische concepten zijn diverse categorieën voortgevloeid die op het stijlboek van toepassing zijn. Hiermee kan bijvoorbeeld worden bekeken of het stijlboek de traditionele journalistieke normen vooral belangrijk vindt of dat het stijlboek meer waarde hecht aan het productieproces van een nieuwsverhaal. De drie sentisizing concepts die geanalyseerd zijn, komen voort uit theorieën over de journalistieke praktijk: theorieën op sociologische gebied en theorieën binnen de taal en letterkunde. De drie thema's zijn: *taal en stijl*, *boundary work* en *transparantie*. Deze drie concepten vormen ook de basis van vergelijkbare onderzoeken bij andere stijlboeken. Een deel van de resultaten van dit onderzoek dient om het verschil in kaart te brengen met andere stijlboeken.

De komende paragrafen gaan eerst algemeen in op een sentisizing concept. Vervolgens wordt er specifiek op de belangrijkste bijhorende categorieën uit het codebook ingegaan. Er wordt tot slot gekeken hoe dit tot uiting komt in een mogelijk advies van wat er aan het stijlboek ontbreekt en waar meer aandacht aan moet worden besteed.

4.2 BOUNDARY THEORY

Algemeen

Uit de analyse van het stijlboek van De Standaard blijkt dat het stijlboek voor iedereen is. Het maakt geen onderscheid tussen journalisten die binnen een redactie werkzaam zijn en taalliefhebbers die correct willen leren schrijven. Zolang de professionele normen van de Standaard worden omarmd, zijn zij volgens De Standaard als professionele schrijvers dan wel journalisten gekwalificeerd.

De aangehangen professionele normen zijn voor De Standaard bepalend wie tot het journalistieke beroepsgroep hoort of zich daarmee op de juiste wijze bezighoudt. Het kan iemand zijn met een journalistieke opleiding en/of ervaring, maar ook een amateur. De achtergrond van de schrijver is dus minder relevant. Daarmee zijn voor het stijlboek van De Standaard meerdere categorieën binnen de Boundary theory relevant en wordt de doelgroep van het stijlboek om die reden met de term *publiek* aangeduid.

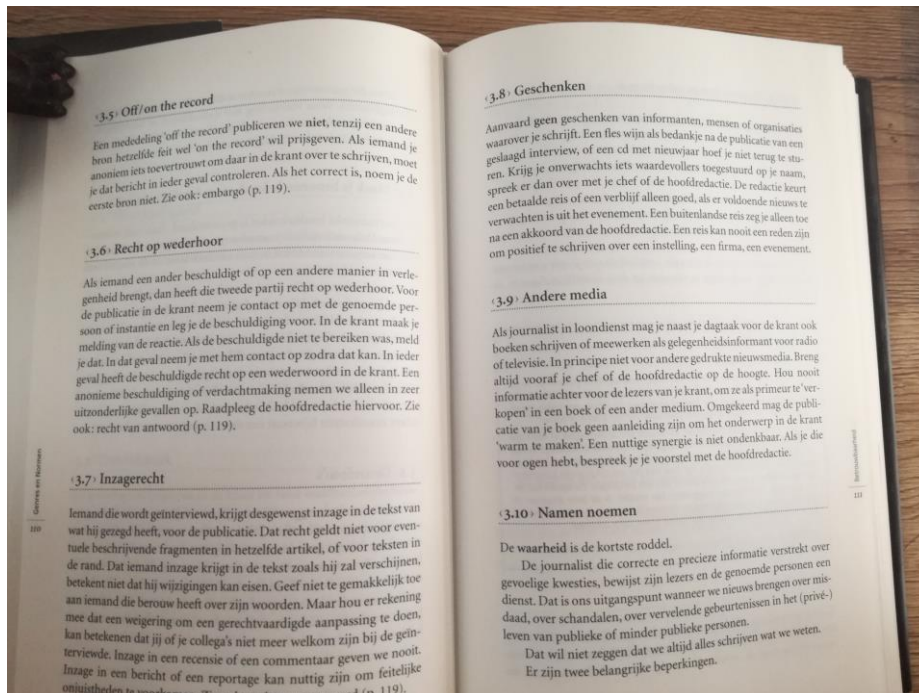
Expansion

De Standaard doet aan *expansion* door zijn journalistieke normen niet alleen te laten gelden voor redactieleden. Het stijlboek is ook voor belangstellenden die geen journalistieke achtergrond hebben, maar wel bereid zijn om professionele journalistieke vaardigheden aan te leren. Het stijlboek wordt als een leidraad gezien voor het bedrijven van professionele journalistiek. Het stijlboek besteedt weinig aandacht aan hoe een journalist buiten het schrijfproces in de praktijk moet handelen. Het bevat eerder redactionele regels hoe een professioneel nieuwsverhaal tot stand komt op het moment dat een journalist begint met schrijven. Zie daarvoor ook de inleiding van het stijlboek:

“Over dit boek

Ons stijlboek begint daarna. Op het ogenblik dat de schrijvende redacteur zijn tekstverwerker heeft aangeklikt, zijn notitieboekje heeft opengeklapt en zich een fractie van een seconde afvraagt hoe hij over dat lege scherm heen komt en waarom hij toch dit moeilijke beroep heeft gekozen. Op het ogenblik heeft hij de knepen van het vak nodig, die wij in dit boek beschrijven. Alle illustratiemateriaal hebben we dankbaar gebruikgemaakt van voorbeelden uit de krant, die we dan ook in krantenstijl hebben weergegeven.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 21).

Het stijlboek besteedt minder aandacht aan de werkwijze vooraf: hoe zorg je ervoor dat je bijvoorbeeld objectief blijft bij het benaderen van je bronnen. Daarvoor staan in het stijlboek enkel algemene principes waar geen verbinding is met de persoonlijke werkwijze van De Standaard. Op een paar pagina's wordt hier aandacht aan besteed in puntsgewijs korte algemene alinea's:

Illustratie: Over de wijze hoe journalistieke gedragsnormen puntsgewijs staan opgeschreven (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 110-111).

Het besteedt weinig aandacht over hoe belangrijk journalistieke objectiviteit is. In het stijlboek staan enkel algemeenheden, die voortkomen uit de traditionele journalistieke principes van de Raad van de Journalistiek en de geldende internationale erkende gedragscodes voor journalisten (Raad van de Journalistiek, 2016).

Het biedt geen concrete regels en methoden van handhaving ervoor. Ook niet hoe er met bepaalde traditionele normen wordt omgegaan door de nieuwe digitale ontwikkelingen. Heel beperkt komt tot uiting op wat voor wijze een nieuwsverhaal moet worden geschreven. Het moedigt een journalist aan voorzichtig te zijn met het brengen van interpretaties of opinies, wanneer deze niet op feiten zijn gebaseerd:

“Hou berichtgeving en commentaar strikt gescheiden.

Laat je opinie niet doordringen tot in een bericht. Als het nodig is de lezer voor verkeerde conclusies te behoeden, dan moet je dat doen door feiten aan te reiken. Maar probeer niet de feiten zo te selecteren dat de lezer geen oordeel kan vormen. Dat is manipulatie. Wees voorzichtig met de intenties van mensen. Zelden kun je die onbetwistbaar afleiden uit hun woord of daden.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 129).

“Geef feiten, geen interpretaties

Minister van Verkeer C. scoort goed in de publieke opinie met de bemoedigende strijd tegen alcoholmisbruik. Het kan nu voor de minister niet snel genoeg gaan. Hij heeft een plan klaar om de alcoholgrens tegen het eind van het jaar op 0,5 promille te brengen. Het derde pintje zou dan taboe worden voor de bestuurder van een

wagen. Dat de wettelijke vereiste meetapparatuur daarvoor nog niet ter beschikking is, schijnt voor C. geen beletsel te zijn.

Dat minister C. populariteit nastreeft en dat hij te veel ineens wil, kan best een valabele opinie zijn. Maar het is een interpretatie en die past niet in een bericht. Het is correct dat je de lezer ook de tegenargumenten ter beschikking stelt. Maar laat een andere instantie die formuleren. “ (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 129).

Protection of authority

Het stijlboek beschouwt zijn grammatica, stijl en spelling als hoogste norm voor het bedrijven van professionele journalistiek. In het stijlboek van De Standaard wordt de meeste aandacht besteed aan het schrijven en het productieproces van een journalistiek artikel met het daarbij behorend correct taalgebruik. Het stijlboek besteedt aandacht aan *protection & authority* door hun journalistieke schrijfproces als hoogste norm te beschouwen. In het voorwoord van het stijlboek wordt gezegd dat het De Standaard de kwaliteitsnorm in de journalistiek heeft bepaald. Dit komt ook tot uiting door helder te zijn hoe iets wel of niet op een journalistieke manier moet worden geschreven. Te denken valt aan regels over het schrijven van koppen:

“ Formulering

De kop is kort, krachtig, concreet. De kern van de kop is bij voorkeur een vervoegd werkwoord in de tegenwoordige tijd:

Terreur vernietigt hart van de Verenigde Staten

Beleggers vluchten naar obligaties

Gentse hoofdcommissaris neemt ontslag

Brand verschroeit natuurgebied

Duitse zwaargewichten kalmeren wisselmarkt

BASF bevriest lonen

Clintons vliegtuig botst bijna

Een actief werkwoord is beter dan een voltooid deelwoord.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 98).

Over de vrijheid van een journalist als individu, wil het stijlboek maar beperkte informatie kwijt. Het geeft enkel informatie in hoeverre een journalist mag werken voor concurrerende media en presenteert dit als een algemeen journalistieke beginsel dat niet slechts exclusief voor De Standaard geldt:

“Andere media

Als journalist in loondienst mag je naast je dagtaak voor de krant ook boeken schrijven of meewerken als gelegenheidsinformant voor radio of televisie. In principe niet voor andere gedrukte nieuwsmedia. Breng altijd vooraf je chef of de hoofdredactie op de hoogte. Hou nooit informatie achter voor de lezers van je krant, om ze als primeur te ‘verkopen’ in een boek of een ander medium. Omgekeerd mag de publicatie van je boek geen aanleiding zijn om het onderwerp in de krant ‘warm te maken’. Een nuttige synergie is niet ondenkbaar. Als je die voor ogen hebt, bespreek je je voorstel met de hoofdredactie.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 111).

Expulsion

Het stijlboek wil het publiek aanleren over op wat voor wijze een professioneel geschreven journalistieke productie tot stand komt. Het stijlboek benadert het publiek door hen op een directe wijze aan te spreken. Zie hiervoor een voorbeeld uit pagina 164 uit het stijlboek (Stijlboek De Standaard, 2011):

“Wees op je hoede voor clichés.

Kies liever een formulering die past bij de concrete situatie die je beschrijft, in plaats van:

De medewerker van de kerncentrale trok aan de alarmbel.

kun je ook schrijven:

De medewerker van de kerncentrale alarmeerde de pers.

En in de plaats van:

De directie zette de deur op een kier naar onderhandelingen met vakbonden.

Schrijf je beter:

De directie sluit onderhandelingen met de vakbonden niet uit.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 164).

Doordat het stijlboek als een handleiding leest, is het niet direct duidelijk dat dit de journalistieke werkwijze van De Standaard is. Toch leert De Standaard het publiek bepaalde professionele normen door verwijzingen te maken naar hun eigen werk. Het laat daarmee indirect weten dat dit de werkwijze van De Standaard is. Het doel is om hiermee professioneel werk van amateuristisch werk te onderscheiden. Het stijlboek van De Standaard betreft de lezer actief bij de productieproces. Dit om als gids of onderwijzer te dienen hoe een lezer zelf volgens professionele normen een journalistiek artikel schrijft.

Het stijlboek vraagt aan het publiek om een 'norm' overname, in plaats dat De Standaard de wensen van het publiek overneemt. In die zin wil De Standaard een bepaalde autoriteit uitstralen door hun journalistieke werkwijze als superieur te kwalificeren. Zie daarvoor ook paragraaf 4.4 Transparantie wat gaat over zelfregulering. De journalistieke normen binnen De Standaard zijn gegoten in een cursusboek, waar aandacht wordt gegeven hoe een professioneel journalistiek artikel tot stand komt. Het doel van het Standaard is het publiek mediawijs te maken, door te benadrukken welke methodes volgens hen wel onder professioneel werk vallen en welke niet.

4.3 TAAL EN STIJL

Algemeen

In het sentisizing concept in de Boundary Theory is er voor een deel al naar taal en stijl gekeken, maar dan vooral of De Standaard de eigen taal en stijlregels als hogere journalistieke norm ziet. In het sentisizing concept van taal en stijl is een analyse gedaan welke taal en stijlregels dit precies zijn en hoe die in verbinding staan met de identiteit van het nieuwsmedium. Dus hoe zijn taal, stijl en grammaticale uitingen verbonden aan het merk (identiteit) van een nieuwsplatform en op wat voor wijze wordt dit binnen het stijlboek vastgelegd.

De Standaard besteedt veelvuldig aandacht aan hoe nieuwsartikelen tot stand komen. Dit komt tot uiting door te bepalen wat bijvoorbeeld een goede nieuwskop is, welke woorden beter kunnen worden vermeden of welke formulering van een eerste zin het meest effectief werkt bij het schrijven van een nieuwsartikel. Taal, grammatica en stijlregels zijn binnen De Standaard vooral geschreven met het doel om beter te leren schrijven. Daarbinnen is indirect de smaak van De Standaard verwerkt. Aan de hand van voorbeelden uit de journalistieke praktijk wordt de lezer geholpen bij het schrijven van een journalistiek verhaal.

Daarmee is het 'cursus boek' ook een verlengstuk voor de identiteit van het nieuwsmedium en werkt het hierbij merkprofilerend. In de volgende paragrafen worden de resultaten omschreven welke taal, stijl en grammaticale kenmerken dit precies is zijn. Daarin wordt op microniveau geanalyseerd: wat verstaat De Standaard bijvoorbeeld onder stijlvolle formuleringen van zinnen. Maar ook op macro- niveau: welke woorden kunnen beter vermeden worden. Dit omdat de maatschappelijke lading van het woord niet past bij het nieuwsplatform.

Taalkundige correctheid

Het stijlboek van De Standaard vermeldt meerdere keren wat zij onder een correcte spelling, grammatica en stijl verstaan. Dit is in het stijlboek verdeeld in diverse hoofdstukken. De Standaard houdt zich aan het algemeen standaard Nederlands. Dat wil zeggen de taal, stijl en grammatica regels die in Nederland gelden. Vlaams taalgebruik wordt als ondergeschikt taalgebruik gezien en wordt niet als een correcte journalistieke schrijfstijl beschouwd. Dit komt tot uiting op de wijze hoe zinnen geformuleerd moeten worden:

“Naar waar/ waar naartoe?

In algemeen Nederlands komen de volgende Vlaamse combinaties van *langs, naar, van* met *daar, hier, waar* niet voor. Schrijf dus niet:

- *Ze zijn langs daar vertrokken.
- *Kijk eens naar hier.
- *Naar waar gaat de reis?
- *Het geluid komt van daar

Maar:

- Ze zijn daarlangs vertrokken.
- Kijk eens hiernaar.
- Waar gaat de reis naartoe?
- Het geluid komt daarvandaan. “ (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 214).

Literaire stijlfiguren worden aangemoedigd om een nieuwsverhaal te prikkelen, mits het op een praktische wijze gebeurt. Het stijlboek van De Standaard vermeldt dat het niet de bedoeling is dat een nieuwsverhaal te veel literaire hoogstandjes moet bevatten, maar het wel een hulpmiddel kan zijn om een nieuwsverhaal aantrekkelijk te maken. Het stijlboek besteedt veelvuldig aandacht aan de juiste journalistieke stijl: wat zijn de geschikte formuleringen om een aantrekkelijk nieuwsverhaal te schrijven en wat is hierbij de juiste zinslengte.

Wanneer is het in een nieuwsverhaal geschikt om een vertellende stijl te hanteren en wanneer wordt er gebruik gemaakt van bijvoorbeeld de praesens historicum (stijlmiddel om in de tegenwoordige tijd naar het verleden verwijzen). Daarin wordt op een indirecte wijze verwerkt wat de journalistieke stijlvoorkeuren bij het nieuwsmedium zijn. Stijlvoorkeuren bij De Standaard komen terug in de volgende hoofdstukken van het stijlboek: genres en normen, schrijfstijl en zinsbouw.

De stijlvoorkeuren worden gepresenteerd als adviezen hoe een geslaagd nieuwsverhaal tot stand komt. Een voorbeeld hoe bepaalde stijlvoorkeuren worden gepresenteerd op het gebied van *correctheid* binnen de Standaard valt op bladzijde 141 terug te lezen wanneer het gaat over de juiste zinslengte (Stijlboek De Standaard, 2011). Dit wordt geïllustreerd door het aantonen van twee tegengestelde voorbeelden uit de praktijk:

“Wat is dat?”

Over zinslengte en leesgemak bestaan veel theorieën. Vaststaat dat lange zinnen doorgaans ingewikkelder zijn dan korte, en dat vooral de ingewikkeldheid het lezen bemoeilijkt. In kranten moet je kortere zinnen schrijven dan in brieven of boeken.

Vergelijk:

Iedereen weet dat door de uiterste complexiteit en onderlinge verbondenheid van levende systemen, het onmogelijk is juiste voorspellingen te doen over de invloed die het inbrengen van een vreemd gen binnen een bepaald organisme zal hebben op de werking van cellen, de functies, het gedrag van het organisme als geheel en het hele ecosysteem waarin het gemanipuleerde organisme wordt geïntroduceerd.

Wat er gebeurt wanneer een vreemde gen in een organisme wordt binnengebracht, is niet te voorspellen. Dat heeft immers invloed op de werking van cellen, de functies, het gedrag van het organisme als geheel en het gehele ecosysteem. Het gaat hier om levende systemen, die uiterst complex zijn en onderling verbonden. “ (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 141).

Ook wordt er aandacht besteed aan bijvoorbeeld welke taalproblemen een schrijver kan oplopen. Een voorbeeld hiervan is het ontstaan van een contaminatie in een zin. Ook dit wordt gepresenteerd als een lezer die zelf tegen het probleem aanloopt bij het schrijven van zijn eigen nieuwsverhaal:

“Contaminatie

Een contaminatie is een ongeoorloofde **vermenging** van twee synoniemen of woorden of uitdrukkingen:

Woordcombinatie is bijvoorbeeld:

*onmeedogenloos

(vermenging van *onmeedogend* en *meedogenloos*)” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 277).

Formeel en abstract taalgebruik wordt binnen de Standaard niet als een aantrekkelijke journalistieke schrijfstijl erkent. De naamwoordstijl is een doodoener voor de journalistiek volgens De Standaard, hoewel er een aantal uitzonderingen worden gegeven waar het juist op een effectieve wijze kan worden toegepast. Dit heeft te maken met wat door het nieuwsmedium als taalkundig correct wordt beschouwd. Maar het staat ook in verlengde met de gepaste toon van het nieuwsmedium. Lees meer hierover in de volgende paragraaf.

Gepastheid

Deze taal, spelling en stijl regels worden gepresenteerd als collectieve taalnormen die voor de journalistieke beroepsgroep als professioneel gelden. Voor een journalist is het niet mogelijk om hiervan af te wijken, omdat dit als niet gepast taalgebruik wordt beschouwd. De Standaard heeft dus een gerichte leidraad op wat voor wijze journalistieke genres moeten worden geschreven en hanteert daarin een algemeen journalistiek criterium.

Het stijlboek van De Standaard heeft niet een specifiek aandachtspunt wat belangrijk wordt gevonden als gepastheid van taal, maar probeert algemene normen in plaats van individuele normen aan te leren die een rol spelen bij diverse journalistieke genres. Een aanmoediging om een eigen identieke schrijfstijl te hanteren wordt binnen de Standaard niet erg gemotiveerd. Het wil eerder een structureel, standvastige journalistieke schrijfnorm aanleren. Dit betekent niet dat het stijlboek geen tips geeft over op wat voor manier een artikel aantrekkelijk kan worden geschreven, alleen zijn die algemeen van aard. Dit zijn tips die gaan over hoe stijlfiguren kunnen worden gebruikt in journalistieke genres zonder dat het een literaire hoogstandje wordt:

“Laat beelden spreken

Droopy noemen ze hem, omdat hij wat droevig oogt en van zich zelf zegt dat hij een sombere en ernstige natuur is. Christian Duitte bijt zich graag vast in zware dossiers. Eerst als journalist, daarna als chef van het RTBf-productiecentrum in Charleroi. Gisteren benoemde de Franse gemeenschapsregering hem tot administrateur-generaal van de RTBf. Zijn mandaat loopt tot december 2004.

Grijs zag Eric Gerets er plots uit, grauw en veel ouder dan hij is, toen hij zich liet interviewen onder de tot rust gekomen tribune van Staaen. Drie kwartier voordien had het gebinte getrild onder de geluidsstorm die enkele duizenden juichende en dansende Limburgers ontketenden toen Sint-Truiden op een 3-0 voorsprong kwam.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 132).

De Standaard wil een goede mix van formeel en informeel taalgebruik. In bepaalde gevallen wordt juist een voorkeur gegeven aan formeel taalgebruik. Maar dit is afhankelijk van het journalistieke genre (Stijlboek De Standaard 2011, pg 177). Anderzijds moeten de artikelen een menselijke benadering hebben, ondanks het feit dat een nieuwsverhaal in alle gevallen volgens De Standaard objectief moet zijn:

“Kies het standpunt van een mens

Zoek de mens zo dicht mogelijk bij je lezerspubliek. Een blad voor huisartsen kiest een ander gezichtspunt dan het ledenblad van het ziekenfonds. Een krant richt zich tot een algemeen publiek. Ze moet objectief zijn, maar mag een menselijk standpunt innemen” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 126).

Kenmerken over gepastheid bij De Standaard op woordniveau komen terug op pagina 116 en 117 (Stijlboek De Standaard, 2011) over het toepassen van vrouwelijke of mannelijke benamingen: “Als een vrouw minister *ministerin* genoemd wenst te worden, doen we dat. Als ze die wens niet duidelijk maakt, gebruiken wij het woord minister ook voor een vrouw.” Maar ook een pagina terug op bladzijde 115 (Stijlboek De Standaard, 2011) over op wat voor wijze rassen en nationaliteit moeten worden genoemd in een nieuwspublicatie: “ We noemen alleen het ras of nationaliteit van iemand die betrokken is, als dit relevant is. “

Identiteit

De stijl, spelling en grammaticaregels in het stijlboek liggen in verlengde van wat de Standaard omschrijft als de kwaliteitsnorm die zij hebben bepaald voor de krantenjournalistiek in Vlaanderen. Het vormt een belangrijk deel van de identiteit van De Standaard. De Standaard generaliseert zijn normen over het gehele journalistieke vak. Maar de krant gaat niet in op hoe zich dat verhoudt tot het digitale tijdperk en op wat voor wijze daarmee moet worden omgegaan. De Standaard heeft zijn gehanteerde regels gebaseerd op de traditionele krantenjournalistiek.

De Standaard ziet het algemeen standaard Nederlands als de *correctheid* van taalgebruik en wil in het verlengde hiervan een ideologische identiteit uitstralen. De Standaard beschouwt hun journalistiek niet enkel als Vlaamse journalistiek, maar ook als een nieuwsmidium dat verbonden is met de Nederlandse gemeenschap en daarmee ook de Nederlandse journalistiek vertegenwoordigt. Het wil zich voegen in de lijn van erkende kwaliteitsjournalistiek in Nederland:

“ Vooraf Algemeen Nederlands

De meeste van onze lezers zijn Vlamingen die in Vlaanderen wonen. Maar cultureel behoren wij tot de Nederlandssprekende gemeenschap, die grotendeels buiten onze landsgrenzen woont. De redactie van *De Standaard* vindt deze culturele eenheid belangrijk. Daarom streeft ze naar het gebruik van het algemeen Nederlands waar dat mogelijk is. Als je kunt kiezen tussen een ‘Vlaams’ en een algemeen Nederlands woord, kies je dat laatste. Wij willen daarom de ‘staker-spijketten’, het ‘leeggoed’, het ‘overslapen’ uit onze teksten weren. Er zijn immers correcte alternatieven voorhanden: ‘stakersposten’, ‘statiegeld’ en ‘verslapen’. Een correcte taal is trouwens een teken van kwaliteit, zeker voor een krant. Die leeft immers van het geschreven woord.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 193).

4.4 TRANSPARANTIE

Algemeen

Door transparant te zijn over het productieproces en de journalistieke normen, ontstaat een vertrouwensrelatie met de lezers. Een stijlboek is een middel om journalistieke regels en een methode van handhaving vast te leggen. Een ombudsman binnen een redactie kan naar het stijlboek verwijzen om bijvoorbeeld keuzes uit de journalistieke praktijk te verantwoorden (zie ook het theoriehoofdstuk).

Dit kan bevorderend zijn voor de merkprofilering van het journalistieke platform. Tegelijkertijd is het platform dan ook kwetsbaar voor kritiek omdat het nieuwsplatform zich volledig aan het publiek blootlegt. Het is dan de vraag in hoeverre het publiek de mogelijkheid heeft om kritiek te leveren over de werkwijze van het nieuwsplatform. In de volgende paragraaf zal duidelijk gemaakt worden in hoeverre De Standaard aandacht geeft aan transparantie en of het platform daarvoor sociale mediarijlijnen in het stijlboek heeft staan.

Duidelijk is dat het stijlboek van De Standaard transparant is over het schrijfproces van een journalistieke productie. Ook is duidelijk welke stijl, grammaticale en spellingrichtlijnen het stijlboek hiervoor hanteert. Minder duidelijk zijn de journalistieke normen (o.a. hoor en wederhoor, objectiviteit of selectie van bronnen) die het stijlboek van De Standaard gebruikt. Het stijlboek biedt vooral transparantie over het journalistieke schrijfproces.

Kwaliteitsborging

Het stijlboek richt zich primair op wat wijze een professioneel journalistiek artikel wordt geproduceerd. Het stijlboek biedt dan ook specifieke aandacht hoe bijvoorbeeld een (beginnend) journalist op een professionele wijze over een bepaald nieuwsgenre kan schrijven. In het voorwoord probeert het stijlboek van De Standaard vertrouwen op te wekken door het benadrukken van hun jarenlange expertise en ervaring. Neem het voorbeeld op pagina 67 uit het stijlboek van 2011, waarin wordt beschreven welke toon het journalistieke genre van een reportage moet hebben. Dit wordt op een transparante wijze aangevuld met een voorbeeld uit de praktijk:

“Reportage

De reportage is het ‘verhaal’ in de krant. Zelf meegemaakt, aangrijpend, relevant, toonaangevend. De reportage is per definitie **persoonlijk**. Die persoonlijkheid mag ook te zien zijn aan de stijl van het vertellen. Niet iedereen kan goede reportages schrijven en het genre is moeilijk aan te leren. We kunnen alleen goede voorbeelden laten spreken. Voor het overige geldt de regel: alles wat ‘werkt’ is toegelaten, op voorwaarde dat je de journalistieke ernst niet overboord gooit. De reporter werkt met al zijn zintuigen. De tekst mag beslist beeldend en aanstekelijk zijn.

Voorbeeld

Vlagen alom, maar niet voor Felix Timmermans. Ze hangen er voor Eric Gerets en zijn gouden elftal. In het plaatselijke filiaal van boekhandel De Standaard schudt een zurig kijkende bediening het hoofd als ik hem vraag of Timmermans in zijn geboorte stad nog goed verkocht wordt. Dit jaar gaat er bij uitzondering nog weleens een exemplaar over de toonbank, vanwege de feesten, zegt hij zuinig. Alsof elke letter hem geld kost. Maar anders...ach nee.” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 67).

Het stijlboek wil aan de lezer duidelijk maken, dat alle adviezen en tips die bij het produceren van een journalistiek artikel voortkomen, zijn oorsprong vinden in de jarenlange ervaring met het produceren van journalistiek. Het voorwoord vermeldt dat het stijlboek gemaakt is door vaklui. De wijze waarop bij De Standaard een journalistieke productie ontstaat wordt in het stijlboek helder gemaakt. In het stijlboek staan beginselen hoe een journalist een nieuwsverhaal afhankelijk van een genre schrijft. Een voorbeeld op bladzijde 41 dat gerelateerd is aan het *gatekeeping proces*:

“De essentie

Een inleiding met te veel informatie:

GENT – De verdediging van twee beheerders van een wolspinnerij uit het Oost-Vlaamse Olsene, die vervolgd werden wegens lozing van giftig afvalwater, stelde een correctionele rechter in Gent voor een moeilijk probleem. Een veroordeling betekende volgens de advocaat de doodsteek voor een bedrijf dat niet in staat was een eigen zuiveringsstation te betalen. De rechtbank achtte het milieubelang donderdag hoger dan de economische noodtoestand en veroordeelde Thierry en Maurice M. beiden tot zes maanden voorwaardelijk en 4.000 boete. Het bedrijf mag ook vijf jaar lang geen afvalwater meer in de oppervlaktewateren lozen, tenzij het zijn vergunning naleeft.

Wat zou hier nog in de broodtekst kunnen staan dat nog niet werd vermeld? Goed schrijven is dikwijls een kwestie van kiezen.

Dit is al een stuk beter:

GENT: Een correctionele rechter in Gent vindt het leefmilieu belangrijker dan de financiële moeilijkheden van een bedrijf. Hij veroordeelde gisteren twee beheerders van een wolspinnerij uit Olsene wegens de lozing van giftig afvalwater. “ (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 41).

Er wordt op deze bladzijde een juist voorbeeld gepresenteerd hoe een nieuwsbericht moet worden ingeleid. Daarnaast ook een voorbeeld hoe een nieuwsbericht volgens De Standaard juist niet moet worden ingeleid. Helder is het stijlboek over het selectieproces waar wordt aangegeven welke informatie eruit moet worden gelaten en welke informatie het meest relevant is. Aangezien dit een belangrijk deel uitmaakt van het schrijfproces van een journalist.

Zelfregulering

In het sentisizing concept over Boundary Theory is ingegaan op zelfregulering. Hier wordt nog kort antwoord gegeven wat dit te weeg brengt op het gebied van transparantie. Over de wijze hoe nieuws wordt vergaard en waar beroepsethische normen aan zijn verbonden, is het stijlboek minder transparant. De reden is dat dit deel uitmaakt van activiteiten die zich buiten het schrijfproces afspelen. Daarnaast vermeldt het stijlboek weinig over hoe zij op een verantwoorde manier nieuws verspreiden, vergaren en selecteren in een tijd waar veel invloed is van social media (waaronder de ontwikkeling van nepnieuws). Het stijlboek besteedt aan social mediarijnen geen aandacht.

Op het gebied van journalistieke beroepsgerichte normen buiten het schrijfproces, geeft het stijlboek enkel algemene beginselen. Een voorbeeld is op wat voor wijze hoor en wederhoor binnen het stijlboek moet worden uitgevoerd bij het onderdeel betrouwbaarheid. Hoe dit in verhouding staat tot de journalistieke praktijk, daar geeft het stijlboek geen transparantie over: “Als iemand een ander beschuldigt of op een andere manier in verlegenheid brengt, dan heeft die tweede partij recht op wederhoor” (Stijlboek De Standaard, 2011, pg 110).

Merkprofilering

Het stijlboek biedt transparantie over het schrijfproces. Het stijlboek laat zien hoe dit moet en geeft hiervoor regels (zelfregulering). Daarmee wil het stijlboek belangstellenden direct betrekken, maar tegelijkertijd ook autoriteit uitstralen naar deze groep door te stellen dat de productiewijze van De Standaard een graadmeter is voor de professionele journalistiek. Het stijlboek van De Standaard kan als merkextensie (*branding*) worden gezien: het produceren van hoogstaande kwaliteitsjournalistiek met aantrekkelijke diepgravende nieuwsverhalen. Het stijlboek wordt primair als bijproduct gebruikt waarmee het professionele journalistieke autoriteit uitstraalt. Het identificeren van merkprofilering in het stijlboek is op een top-down manier uitgezocht. Zie daarvoor ook de resultaten van de interviews met Astrid Houthuys en Ludo Permentier.

5. RESULTATEN INTERVIEWS

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews aan de orde die een aanvulling zijn op de kwalitatieve inhoudsanalyse waarmee het stijlboek is geanalyseerd. De vraag *waarom* het stijlboek deze vorm en inhoud bevat wordt beantwoord aan de hand van een interview met journalist Ludo Permentier (ontwikkelaar en schrijver van het stijlboek uit 2011). Ook is er een interview gehouden met Astrid Houthuys, eindredacteur bij De Standaard. Zij heeft meegewerkt aan het kleinere stijlboek uit 2016. Zij is momenteel ook bezig met het maken van een vernieuwd intern stijlboek en een interne website voor taaladvies gericht op de redactie. Zie voor de volledige transcripties van de interviews Bijlage II: *Transcripties interviews*.

De interviews geven aanvulling op vragen die na het doen van een kwalitatieve inhoudsanalyse onbeantwoord blijven. Ook heeft het als doel om eerdere aannames tijdens het maken van de kwalitatieve inhoudsanalyse te staven. De interviews zorgen voor meer achtergrond en kennis over het verleden, het ontstaan, discussiepunten en het toekomstperspectief van het stijlboek bij de Standaard. De sentisizing concepts worden per paragraaf apart behandeld aan de hand van de gehouden interviews.

De belangrijkste thematische vragen voortkomend uit de kwalitatieve inhoudsanalyse zijn:

- Waarom is het stijlboek in de vorm van een cursusboek gegoten?
- Op wie slaat de slagzin 'onmisbaar voor wie helder wil schrijven'?
- Waarom besteedt het stijlboek vooral aandacht aan het schrijfproces en minder aan journalistieke gedragsregels?
- Waarom hecht het stijlboek zo veel belang aan het standaard Nederlands (gesproken buiten België), terwijl het zich op een Vlaams publiek richt?
- Waarom schenkt het stijlboek geen aandacht aan digitale richtlijnen?

5.1 BOUNDARY THEORY

Op basis van de kwalitatieve inhoudsanalyse oogt het stijlboek van De Standaard als een journalistiek cursusboek waarin schrijftips wordt aangeboden over de wijze waarop een journalistieke artikel moet worden geschreven. Op basis van het analyseren van de inhoud van het stijlboek, vindt er duidelijk *expansion* plaats. Maar heeft stijlboek daadwerkelijk als doel om lezers beter te leren schrijven en bij de journalistiek te betrekken? In eerste instantie was dit volgens Ludo Permentier niet het oorspronkelijke doel van het stijlboek binnen De Standaard:

“De mensen die op de redactie kwamen werken, hadden bijvoorbeeld rechten gestudeerd of een taal gestudeerd of geschiedenis, biologie of wat dan ook. Die kwamen op de redactie terecht, sommigen hadden een beetje schrijfervaring bij een studentenkrant bijvoorbeeld. Maar de meesten hadden nooit geleerd hoe ze moesten schrijven voor een krant. Inmiddels zijn er in België voldoende opleidingen die zich specialiseren in het journalistieke vak”.

Het stijlboek van De Standaard werd in eerdere edities in eerste instantie gebruikt om journalisten intern te opleiden. Naarmate er meer opleidingen in de journalistiek in Vlaanderen ontstonden, was het intern opleiden van journalisten minder noodzakelijk. Een commerciële uitgeverij had interesse om het stijlboek aan een groot publiek aan te bieden. Volgens Ludo Permentier waren er twee redenen om het stijlboek meer als een extern product te ontwikkelen:

“Wij dachten dat dit interessant was om twee redenen. Het eerste is dat zo’n boek ook nuttig kan zijn voor andere mensen dan louter mensen die op de redactie werken. Bijvoorbeeld losse medewerkers of mensen die voor een tijdschrift of zo iets willen schrijven. En ten tweede vonden wij dat een vorm van openheid naar onze lezers. De lezers van onze krant, van kijk dit zijn de afspraken die wij hebben over hoe wij schrijven.”

Onder “andere mensen” rekt Ludo Permentier ook amateurs die zonder journalistieke achtergrond graag nieuwsartikelen willen gaan schrijven. De interpretatie voor wie die helder wilt schrijven, moet om die reden dan ook breed worden opgevat. De Standaard biedt de lezer handvaten om professionele journalistiek te verrichten. Het wil autoriteit uitstralen door het definiëren van professionele journalistiek en het daarbij behorend correct journalistiek taalgebruik. Dit wordt ook bevestigd tijdens het interview met Ludo Permentier:

“Het signaal waarom wij zus of zo iets doen, daar is over nagedacht. De inleiding, ik weet niet of dat in het laatste editie nog staat. Maar in elk geval in de eerste editie, oh ja in de laatste editie ook. Waarin staat: dit stijlboek is ontstaan uit de ambachtelijke traditie van De Standaard, daar is voorbij tachtig jaar (dus honderd jaar) een schrijfstijl ontwikkeld die -in alle bescheidenheid gezegd mede de kwaliteitsnorm van de journalistiek heeft bepaald in de krantenjournalistiek in Vlaanderen.”

De Standaard heeft bewust voor een maatschappelijke positie gekozen om als platform te dienen dat definieert wat correct taalgebruik is. Het draagt bij aan evenementen waaronder het terugkerende evenement de Taalweek, probeert nauw contacten te houden met de onderwijs en deelt gratis een beknopte stijlboek aan hun abonnees uit. Het stijlboek wordt daarmee steeds meer een bijproduct om het kwaliteitsmerk van De Standaard te versterken en een autoriteit te blijven op het gebied wat onder correct taalgebruik wordt verstaan. Dit geldt volgens Astrid Houthuys ook voor het vernieuwde stijlboek dat in 2016 is uitgebracht:

“Ik kan dus vooral wat zeggen over het kleinere stijlboekje dat in 2016 is uitgebracht. Wij hebben voor het laatst in 2016 nog een boekje uitgebracht dat niet enkel bedoeld is voor journalisten, maar voor een ruimer publiek (blauw boekje). Vooral bedoelt om verschillende scholen ermee te benaderen en anderen die geïnteresseerd zijn in taal. Wij hebben daarvoor een stijlboekje gemaakt, toegespitst op verschillende soorten tekstgenres.”

5.2 TAAL EN STIJL

Ludo Permentier is met name de laatste 25 jaar bezig geweest met het definiëren van correcte taal en stijl en richtlijnen voor de De Standaard. Het geanalyseerde stijlboek (2011) is het laatste werk van Ludo Permentier geweest. Deze richtlijnen zijn volgens Astrid Houthuys nog altijd toonaangevend voor De Standaard. Het stijlboek uit 2016 is een stuk kleiner van formaat en is volgens Ludo Permentier minder compleet in vergelijking met die van uit 2011. Maar de essentie van het stijlboek is hetzelfde gebleven: het oogt als een journalistiek cursusboek waarin les wordt gegeven wat onder correcte taal wordt verstaan.

In het stijlboek van 2016 zijn meer Vlaamse woorden opgenomen die in het verleden als niet-correct werden gezien. Dit in tegenstelling tot het geanalyseerde stijlboek, waarin zoveel mogelijk werd gehouden aan het standaard Nederlands dat in de kwaliteitskranten in Nederland werden gebruikt. Informeel Vlaams taalgebruik wordt nog altijd door De Standaard als niet-correct Nederlands gezien. Toch groeit langzamerhand het aantal Vlaamse woorden dat door De Standaard als acceptabel wordt gezien. Astrid Houthuys zegt het volgende over deze verschuiving:

“2015 hebben wij daarvoor een hele grote enquête gehouden. Daarin hebben wij ontdekt dat onder de taalprofessionals in Vlaanderen, denk aan leerkrachten in Vlaanderen, redacteuren van uitgeverijen, mensen die in reclame actief zijn, journalisten, dat heel wat van de Vlaams/Belgisch Nederlandse varianten van de algemene standaardtaal van het Nederlands als correcte taal werden ervaren. Ook bij de termen die nog niet gelabeld waren, voelden zij geen enkele weerstand. Dus als professionele mensen die met taal bezig zijn daar zo tegenover staan, dachten wij, ja, misschien moeten wij ook die stap zetten”

Astrid Houthuys vertelt dat het doel van De Standaard is om kwaliteitsjournalistiek te bedrijven en wil een belangrijke bron zijn in het hanteren van een correcte schrijfstijl met een gepaste journalistieke toon. De Standaard wil zich volgens de eindredacteur profileren als een journalistiek platform dat correcte taal bedrijft, maar tevens ook een vraagbaak wil zijn waar mensen terecht kunnen voor taaladvies. De Standaard wil daarin het juiste voorbeeld geven, door een aantal tools aan te reiken. Een voorbeeld is het gratis stijlboek dat aan hun abonnees is weggegeven. In het definiëren van correcte taal proberen zij ook naar hun eigen lezers te luisteren. Maar doen zij door te kijken naar wat als correcte taal door bekende taalsites wordt gezien:

“Het bleek dat sommige Belgische woorden die als afwijkend door De Standaard werden gezien, de lezers deze woorden toch ervoeren als standaardtaal. Denk aan een woord zoals of het tornooi is of toernooi is. Het woord tornooi was altijd verboden. Omdat tornooi altijd Belgisch Nederlands was. De taalunie en vergelijkbare Belgische taalsites die zagen dat soort woorden als Belgisch standaardtaal. Wij hebben de laatste jaren besloten dat het schrijven van dergelijke woorden in de krant toegestaan is.”

Het stijlboek laat dus aan redactieleden en het publiek zien welke schrijfnormen De Standaard hanteert voor kwaliteitsjournalistiek. De gehanteerde journalistieke schrijfstijl en correct taalgebruik vormen de ideologische achtergrond van het stijlboek. De journalistieke schrijfstijl staat volgens Ludo Permentier in verlengde van de identiteit die de Standaard wil uitstralen:

“De krant bestaat inmiddels nu meer dan 100 jaar. Die is destijds gesticht als een blad voor katholieke intellectuele Vlamingen. Dat katholieke is weinig van over. Gewoon omdat Vlaanderen een stuk minder katholiek is. Maar ook omdat men een hele ontzuiling in de maatschappij heeft gehad. Maar dat intellectuele Vlaamse dat is nog altijd blijven bestaan. Met intellectueel bedoelen wij een kwaliteitskrant op het niveau van NRC en de Volkskrant. Maar de krant richt zich echt wel op een Vlaams publiek.”

6.3 TRANSPARANTIE

Een van de uitkomsten van de kwalitatieve inhoudsanalyse is dat het primair gedragsregels geeft die een rol spelen bij het schrijfproces van een journalist. Het stijlboek is daarmee niet volledig transparant over de volledige productieproces van een journalist. Het stijlboek gaat bijvoorbeeld niet uitgebreid in over op wat voor wijze een journalist zijn bronnen moet selecteren of de werkwijze over hoe hoor en wederhoor moet worden gepleegd.

Ludo Permentier verklaart dat het transparant maken van het schrijfproces aan het publiek één van de belangrijkste redenen was waarom het stijlboek als een cursusboek is geschreven en voor een breed publiek is gecommmercialiseerd. Door transparant te zijn aan de hand van praktijkvoorbeelden over hoe journalistieke genres binnen De Standaard worden geproduceerd, vormt een bevestiging van de kwaliteit die bij De Standaard wordt gemaakt. Het stijlboek gaat beperkt in op journalistieke gedragscodes buiten het schrijfproces. Ludo Permentier heeft hiervoor de volgende verklaring:

“Toen ik bezig was met dat boek, was er op de redactie een proces bezig om die journalistieke code te formuleren en in tekst te digitaliseren. Ik kon daar niet op vooruit lopen en kon ook niet uitvoerig alle details bekijken. Om die reden is er gekozen om dit een beetje op de vlakte te houden” .

Het blijkt dat de journalistieke gedragsregels ook in het stijlboek uit 2016 niet grondig zijn behandeld. Astrid Houthuys heeft een andere verklaring waarom het stijlboek weinig aandacht besteedt aan gedragsregels die buiten het schrijfproces een rol spelen. Zij vindt vooral dat dit niet de invalshoek is waarvoor het stijlboek is ontwikkeld. Het stijlboek dient naast dat het bedoeld is voor taalliefhebbers, ook om het merk van De Standaard als geheel te versterken en de positie als kwaliteitskrant in Vlaanderen te behouden:

“Dat hadden wij ook kunnen doen, maar onze invalshoek voor het stijlboek die wij hebben gemaakt dient voor een heel ander doel. Echt toegespitst op het correct schrijven en waar wij een plek vervullen als taaladviseurs die de juiste voorbeeld daarin willen laten zien. Wij hebben aan de opzet gehouden dat het stijlboek oogt als een vorm van cursusboek. Deze opzet willen wij ook juist houden, vanwege evenementen zoals de taalweek die iedere jaar wordt georganiseerd. Onze invalshoek voor het stijlboek die wij hebben gemaakt dient voor een heel ander doel. Echt toegespitst op het correct schrijven en waar wij een plek vervullen als taaladviseurs die de juiste voorbeeld daarin willen laten zien”

Het stijlboek van De Standaard wordt steeds meer als een extern instrument voor de lezers ingezet. Het heeft steeds minder toegevoegde binnen de redactie van De Standaard. Dit heeft te maken met dat redactieleden de meest actuele informatie over correct taalgebruik eenvoudig kunnen raadplegen op websites als de Taalunie of de Dikke van Dale. De tweede reden is dat De

Standaard momenteel geen taaladviseur in dienst heeft die daadwerkelijk toezicht houdt op correct taalgebruik door de redactieleden. Astrid Houthuys zegt het volgende hierover:

“De stijlboeken zijn er en die liggen op onze bureaus. Toen er echt een taaladviseur was bij onze krant, werden de stijlboeken regelmatig geraadpleegd. Nu is dat er niet meer nu Ludo met pensioen is. Hij schrijft nog wel eens columns en is mijn rechterhand bij taalprojecten en beantwoordt ook nog wel lezersbrieven. Maar toen wij nog echt een taaladviseur hadden, die elke dag correcties rondstuurde met opbouwende feedback, was het stijlboek meer een object geweest waar iedere dag gebruik van werd gemaakt.”

Astrid Houthuys is van mening dat hier wel verandering in moet komen vanwege de groei van het aantal klachten die De Standaard van hun lezers ontvangen. Een intern stijlboek en een interne website zijn daarom momenteel in ontwikkeling, waar naast correct taalgebruik ook journalistieke gedragsregels staan verwerkt. Het ontwikkelen van een intern stijlboek is ook noodzakelijk om regelgeving over correcte taalgebruik te herdefiniëren.

Er is namelijk onenigheid binnen de redactie over wat onder correct taalgebruik wordt verstaan. Deze discussies gaan vooral of het gebruik van bijvoorbeeld Vlaams woord meer voorrang heeft op de standaard Nederlandse variant ervan. Oudere redactieleden binnen De Standaard zijn vooral opgegroeid met het idee dat het toepassen van standaard Nederlands (NL) een kwaliteitskrant typeert. Dit terwijl jongere redactieleden zijn opgegroeid met het idee dat bepaalde Vlaamse termen inmiddels als acceptabel worden gezien:

“Probleem is dat de mensen die al langer in de redactie binnen De Standaard werken die algemeen Nederlandse woorden wel op die wijze hebben geleerd. Zij hebben jarenlang een taalkapitaal opgebouwd en verdedigen dit natuurlijk. Die zeggen: wij hebben geleerd zeg tournooi, maar niet tornooi. Nu nog zijn er ook collega’s die mij een mailtje sturen van een lijst uit 1000 woorden met de Van Dale als bron van Belgische woorden die voorheen niet als standaard werden gezien, hetgeen tegenwoordig wel het geval is. De boodschap is eigenlijk nu geworden dat taal verandert en beweegt en het daarom vreemd is om zich daar tegen te verzetten.”

Het is opvallend dat het geanalyseerde stijlboek uit 2011 vooral aandacht geeft hoe journalistiek moet worden bedreven vanuit de principes van het traditionele krantenjournalistiek. In het recentere stijlboek uit 2016 is volgens Ludo Permentier beperkt aandacht besteed aan digitale richtlijnen, waar volgens hem in het stijlboek vaag wordt ingegaan. Ludo Permentier vertelt dat er mogelijk intern moeilijkheden bij De Standaard zijn voor het definiëren van deze digitale richtlijnen. Astrid Houthuys zegt dat de redactie binnen de Standaard momenteel diverse instrumenten inzet om de digitale site zoveel mogelijk te laten spiegelen aan de papieren versie. Zij vertelt dat dit niet altijd even makkelijk is:

“Tientallen jaren geleden toen ik begon bij de Standaard, werd online als een eiland apart gezien. Er bestond wel een redactie, maar dat werd als ‘maar’ online gezien. Nu zie je eigenlijk dat online, eigenlijk het digital first betekent. Qua kwaliteit wordt daar door ons enorm in geïnvesteerd. Dat gaat niet altijd makkelijk door de meerdere deadlines. Maar wanneer een artikel net gepubliceerd is, zal een eindredacteur meteen daarna de inhoud doorgraven. Wij hebben maar een heel klein team dat de korte nieuwsberichten schrijft. De journalisten die voor de krant de langere artikelen schrijven, die schrijven ook voor de website. Natuurlijk een gevolg is dat meer betalende journalistiek op onze website aangeboden wordt. Maar er wordt hard gewerkt aan de kwaliteit van onze website. Avond, ochtend of online krant, het moet dezelfde kwaliteit kunnen leveren.”

6. CONCLUSIE

In dit hoofdstuk komen de voornaamste bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek en de interviews aan de orde. Het geeft antwoord op de onderzoeksvraag: *wat zijn de primaire functies van het stijlboek van De Standaard?* Uit het onderzoek is gebleken dat de primaire functie van het stijlboek ligt in het verlengde van de identiteit die De Standaard wil uitstralen. De Standaard wil erkenning krijgen van wat de krant zelf omschrijft als de kwaliteitsnorm die zij hebben bepaald in de krantenjournalistiek.

Deze kwaliteitsnorm komt in het stijlboek tot uiting op de manier waarop aandacht in het stijlboek is besteed aan taal- en stijlregels. Het definiëren wat onder correct taalgebruik wordt verstaan, maakt onderdeel uit van de definitie wat als kwaliteitsjournalistiek door het nieuwsmedium wordt gezien. In de eerdere edities was het stijlboek vooral een intern instrument dat bedoeld was om redactieleden bij De Standaard tot professionele journalisten op te leiden. Dat is de reden dat het stijlboek tot de dag van vandaag oogt als een cursusboek. Tegenwoordig kent Vlaanderen een groei aan journalistieke opleidingen waardoor het intern opleiden van journalisten binnen de Standaard steeds minder belangrijk wordt.

De Standaard zag desondanks dat het stijlboek een toevoegde waarde had en besloot het voor een grote publiek te commercialiseren. De reden waarom het stijlboek als een cursusboek oogt heeft te maken dat het stijlboek niet alleen nuttig is voor mensen die op een redactie werken, maar ook voor iedereen die interesse heeft om op een professionele wijze te schrijven. De Standaard wil transparantie bieden aan de lezers. Het stijlboek biedt de mogelijkheid om te kijken naar het recept van De Standaard. Met andere woorden het biedt transparantie over de bouwstenen waarmee een journalistiek verhaal op een professionele wijze wordt geschreven. Het biedt transparantie over wat De Standaard als kwaliteitsnorm voor de journalistiek beschouwt en hanteert.

Uit het onderzoek blijkt dat de geanalyseerde sentisizing concepts niet apart van elkaar te scheiden zijn maar juist met elkaar verweven zijn. Om die reden wordt het verzamelbegrip public participation gebruikt. In het geval van public participation wil het stijlboek van De Standaard dat het publiek mee participeert met de 'professionele' journalistieke normen van De Standaard. In die zin onderscheidt de Standaard van andere stijlboeken. Het dient als een cursusboek op wat voor manier er professionele journalistiek moet worden geschreven. Het betekent dat het publiek mee participeert om journalistiek te bedrijven volgens de normen van De Standaard.

De Standaard stelt dat het stijlboek bedoeld is *voor wie* die helder wil leren schrijven. Om die reden wordt onder *voor wie* die helder wil leren schrijven, niet enkel mensen verstaan die het journalistieke vak uitoefenen en zich zodanig als journalist identificeren. Maar ook bijvoorbeeld een criminoloog die vanuit zijn vak (gast) een nieuwspublicatie in een krant publiceert. Volgens het stijlboek zijn dit de normen hoe ieder journalist zou moeten schrijven. In feite stelt De Standaard zijn stijlboek verheven boven andere manieren van journalistiek schrijven. Onder de mom van: of een persoon participeert volgens de professionele normen of anders is hij of zij is niet op een professionele wijze bezig met het bedrijven van journalistiek.

In het stijlboek staan de sentisizing concepts in synergie met elkaar en wel op de volgende manier. Per journalistieke genre is in het stijlboek aan de hand van de *Boundary theory* gekeken wat als professionele journalistiek wordt gezien en wat als amateuristisch. Het primaire middel waarmee dit wordt gedaan is aan de hand van *taal en stijl*: hoe gebruikt bijvoorbeeld de journalist stijlfiguren zonder dat dit een literair stuk wordt. De uitkomst is *transparantie* waarmee aan de hand van deze omschrijvingen de journalistieke kwaliteit aan de lezer wordt getoond en gewaarborgd. Het staat in verlengde van de manier waarop De Standaard hun merk als kwaliteitsjournalistiek wil profileren.

Het stijlboek wordt dus primair als extern middel gebruikt om autoriteit uit te stralen wat onder kwaliteitsjournalistiek wordt verstaan en doet dit hoofdzakelijk door het definiëren van correct taalgebruik. Het generaliseert daarmee zijn normen voor de gehele journalistieke beroepsgroep. De essentie hiervan geldt zowel voor het geanalyseerde stijlboek van Ludo Permentier (2011) als in het kleinere stijlboek (2016) waaraan Astrid Houthuys heeft meegewerkt. De redactie binnen de Standaard is momenteel bezig met een vernieuwd intern stijlboek en een interne website, waar het schrijven van correcte taal wordt herdefinieerd. De interne problemen en discussies die hierbij spelen bij de redactie komen aan de orde in het hoofdstuk discussie.

7 DISCUSSIE

De Standaard heeft in het jaar 2015 een publicatie uitgebracht waarin de waarden van De Standaard kort staan omschreven. Dit is een paar jaren later dan het laatste editie uit 2011 die door Ludo Permentier is geschreven en nog een jaar eerder voordat het kleine stijlboek uit 2016 genaamd *Schrijven!* is uitgebracht. Een opmerkelijke zin uit deze publicatie is het volgende:

“Het perspectief waarin De Standaard journalistiek bedrijft, is dat van het algemeen belang. De krant beschouwt haar lezers in de eerste plaats als burgers. Ze voedt het publieke debat en biedt er een forum aan. Ze vormt mee de publieke opinie en ijvert voor een krachtvolle democratie. De krant waardeert en respecteert diversiteit. Vrijheid prevaleert, maar vrijheid komt met verantwoordelijkheid.” (De Standaard, 2015)

Het is opmerkelijk dat De Standaard haar lezers in eerste plaats als burgers ziet, maar dat deze waarden van De Standaard uit 2015 niet voorkomen uit het stijlboek. De rol die het publiek inneemt bij De Standaard is om die reden vaag en tegenstrijdig met de conclusies die in dit onderzoek zijn voortgekomen. Dit stijlboekonderzoek kan helpen voor de Standaard om te (her)definiëren waar De Standaard als medium voorstaat en wat daarbij als correcte journalistieke taal moet worden gezien.

Stijlboeken van andere redacties kunnen uit deze studie leren hoe handhaving van taal en stijl optimaal kan worden benut voor het extern uiten van de identiteit van een nieuwsmidium. Dit stijlboekonderzoek brengt namelijk niet enkel de functies in kaart die in het stijlboek aanwezig zijn. Het onderschrijft ook welke functies er in het stijlboek ontbreken. De kwaliteitsinhoudsanalyse heeft bijgedragen om te analyseren waar mogelijke zwaktes in het stijlboek zitten in relatie met het beoogde doel van het stijlboek. Het brengt knelpunten in kaart voor het produceren van een vernieuwd stijlboek in de toekomst.

Eén van die mogelijke knelpunten is het definiëren van digitale richtlijnen en normen voor internetjournalistiek. De journalistieke genres die uit het stijlboek van 2011 staan vermeld zijn ‘kranten’ genres. Er wordt beperkt gesproken over nieuwe genres in de journalistiek of nieuwe manieren van het bedrijven van journalistiek. Ook op het gebied van social media richtlijnen of hoe journalistieke gedragsregels online worden uitgevoerd, geeft het stijlboek geen uitsluitend. Ludo Permentier, schrijver van het stijlboek vertelt:

“Ik voel mij niet meer geroepen omdat ik buiten het vak sta. Zoals ik vaak citeerde uit de inleiding: dit is ontstaan door vaklui. Die hebben die regels van generatie na generatie doorgegeven en aangepast aan de tijd. Zo heb ik dat ook gedaan.”

Het is volgens Ludo Permentier aan anderen om een stijlboek te ontwikkelen waarmee ook richtlijnen over digitale media concreet staan beschreven die dezelfde kwaliteit onderschrijven als die van het krantenjournalistiek. Volgens Ludo Permentier is het stijlboek uit 2016 incompleet, omdat er weinig wordt ingegaan op de regels over digitale media. Wel onderschrijft het stijlboek uit 2016 op wat voor wijze bepaalde journalistieke digitale genres moeten worden geschreven. Het stijlboek uit 2016 gaat weinig in op lastige taalkwesties zoals het gebruik van Vlaamse woorden waar veel discussie over is. Ludo Permentier vindt het daarom tijd voor een vernieuwd stijlboek, maar dan in een digitaal format:

“Ik weet ook niet of het een goed idee is om er een boek van te maken op papier. Ik denk dat het verstandiger is om een website te maken en die bijvoorbeeld eerst op een intern systeem te laten draaien en dan verloop van tijd als dat vorm heeft gekregen wordt aangevuld door de redacteurs zelf.”

De vraag is dan wel of een digitale website beter aan een breed publiek verkoopt als merk, dan een stijlboek zoals die van 2011 dat jarenlang in een boekenkast is bewaard onder lezers en experts. Astrid Houthuys vertelt dat De Standaard momenteel druk bezig is met het bouwen van een nieuwe interne website, waar journalistieke regels en normen onder de redactieleden worden vastgelegd. Er wordt binnen De Standaard hard gewerkt om de positie als kwaliteitskrant in Vlaanderen te behouden, waarbij zij hopen dat de taalklachten van lezers in de toekomst verminderen en daarmee hun kwaliteit te waarborgen.

Dit onderzoek is beperkt omdat het hoofdzakelijk op een kwalitatieve inhoudsanalyse is gebaseerd. Aannames tijdens het doen van de analyse waren om die reden onvermijdelijk. Om die observaties uit het stijlboek meer feitelijk en gegrond te maken, is om die reden een toelichting gevraagd aan de ontwikkelaar en schrijver van het stijlboek tijdens het interview. Idealiter had de kwalitatieve inhoudsanalyse nog moeten worden aangevuld met een kwantitatieve inhoudsanalyse. Door middel van aanvullend kwantitatief onderzoek kan worden ingeschat hoe vaak er aan een thema daadwerkelijk aandacht is besteed in het stijlboek.

Binnen dit onderzoek is een oppervlakkige vergelijking met het stijlboek uit 2016 gemaakt. De vergelijking is gebaseerd op de bevindingen uit de interviews en een gratis PDF versie van het beknopte versie van het Stijlboek die gratis aan lezers is uitgegeven (Houthuys & Permentier, 2016). Om daadwerkelijk het verschil tussen deze twee stijlboeken in kaart te brengen, raad ik een vervolgstudie aan van een inhoudsanalyse van het stijlboek *Schrijven!* uit 2016.

8. LITERATUUR

Bardoel, J., Wijfjes, H. (2015). *Journalistieke cultuur in Nederland* (2e ed.). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.

Bowen, A. (2006). Grounded theory and sensitizing concepts. *International Journal of Qualitative Methods*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/160940690600500304>.

Burger, P., de Jong, J. (2008). *Handboek stijl. Adviezen voor aantrekkelijk schrijven*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Carlson, M., Lewis, C. (2015). *Boundaries of Journalism: Professionalism, Practices and Participation*. London, UK: Routledge.

Cameron, D. (1996). Style policy and style politics: a neglected aspect of the language of the news. *Media, Culture & Society*. Vol 18, Issue 2, pp. 315 – 333.

Chadwick, B., Gill, P., Stewart, K. & Treasure, E. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *BDJ volume 204*, pp 291–295.

Cotter, C. (2014). Revising the 'journalist's bible': How news practitioners respond to language and social change. In *The Media and Sociolinguistic Change*, Jannis Androutsopoulos (ed.), Berlin/Boston: De Gruyter: 371-394.

Dambacher, M. (2015). *Bottom-up and top-down processes in reading: influences of frequency and predictability on event-related potentials and eye moments*. Potsdam, Germany: Universitätsverlag.

De Correspondent. (2018). De correspondent: een dagelijkse medicijn tegen de waan van de dag. Geraadpleegd op: 28 maart 2017, van: <https://decorrespondent.nl/>

Houthuys, A., Permentier, L. (2016). *Een hulpmiddel van De Standaard: met schrijftips van onze redacteuren en andere taalacrobaten*. België, Brussel: Gert Ysebaert.

Koetsenruijter, W. & Van Hout, T. (2014). *Methoden voor Journalism Studies*. Den Haag: Boom.

De Standaard. (2015, 12 september). De waarden van 'De Standaard'. Geraadpleegd op 7 juli 2018, van: http://www.standaard.be/cnt/dmf20150911_01862709

Glaser, B., Strauss, A. (1967). *THE DISCOVERY OF GROUNDED THEORY: Strategies for qualitative research*. Chicago, US: Aldine Press.

Luyendijk, J. (2007). *Het zijn net mensen: beelden uit het Midden-Oosten*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Podium B.V.

Opgenhaffen, M. & d'Haenens, L. (2015). Managing social media – whitler social media guidelines in news organizations. *The International Journal on Media Management*.

Permentier, L. (2011). *Stijlboek De Standaard: onmisbaar voor wie helder wil schrijven*. België, Roeselare: Roularta Books.

Raad voor de Journalistiek. (2018). Raad voor de Journalistiek: voor klachten over journalistieke activiteiten. Geraadpleegd op: 28 maart 2017, van: <https://www.rvdj.nl/>.

Raad voor de Journalistiek. (2016). *Code van de Raad voor de Journalistiek*. België, Brussel: Pieter Knapen, IPC.

Tutherford, G. (2017). What is the role of gatekeeping journalist's in today's media environment?. Geraadpleegd op 20 april 2017, van: <https://medium.com/@gabrielleutherford/what-is-the-role-of-gatekeeping-journalists-in-today-s-media-environment-2034a30ba850>

van der Wurff, R., & Schönbach, K. (2011). *De effectiviteit van journalistieke codes: een literatuurstudie*. Amsterdam: Amsterdam School of Communication Research, Universiteit van Amsterdam.

9. BIJLAGEN

BIJLAGE I: TABELLEN CODEBOEK

Tabel 1: Samenvatting sentisizing concepts

Transparantie	Boundary rethoric	Taal en stijl
Kwaliteitsborging <i>Gatekeeping</i> <i>Mediawijsheid</i> <i>Journalistieke educatie</i> <i>Kwaliteitsjournalistiek</i>	Expansion <i>Redactionele regels</i> <i>Journalistieke educatie</i> <i>Publiek participatie</i> <i>Mediawijsheid</i>	Taalkundige correctheid <i>Correcte stijl</i> <i>Correcte grammatica & spelling</i> <i>Foutieve zinsconstructies</i> <i>Journalistieke zinsbouw</i> <i>Stijlfiguren</i>
Zelflegitimering <i>Journalistieke gedragsnormen</i> <i>Hoor en wederhoor</i> <i>Selectiebronnen</i> <i>Traditionele normen</i> <i>Vernieuwde normen</i> <i>Adviserende rol</i> <i>Journalistieke genres</i> <i>Objectiviteit</i> <i>Journalistieke productieproces</i> <i>Beeldrichtlijnen</i>	Expulsion <i>Spelling & grammatica</i> <i>Journalistieke schrijfproces</i> <i>Journalistieke productieproces</i> <i>Raad van de journalistiek</i> <i>Journalistieke genres</i>	Gepastheid <i>Collectieve taalnormen</i> <i>Journalist autonomy</i> <i>Individuele taalnormen</i> <i>Formeel taalgebruik</i> <i>Informeel taalgebruik</i> <i>Journalistieke stijlfiguren</i> <i>Ras & Nationaliteit</i> <i>Vrouwelijke en mannelijke benamingen</i> <i>Schuttingtaal</i>

Transparantie	Boundary rethoric	Taal en stijl
Merkprofilering <i>Branding</i> <i>Merkextentie</i> <i>Positionering</i> <i>Marktbezetting</i> <i>Publieksmanagement</i> <i>Cursusboek</i>	Protection of autonomy <i>Traditionele</i> <i>journalistieke principes</i> <i>Krantenjournalistiek</i> <i>Redactionele regels</i> <i>Kwaliteitsjournalistiek</i>	Identiteit <i>Ideologische achtergrond</i> <i>Standaard Nederlands</i> <i>Kwaliteitsjournalistiek</i>

Tabel 2: Boundary theory

Sentisizing concept Boundary theory	Aanwezig	Beperkt aanwezig
Expansion		
<i>Redactionele regels:</i> De journalistieke regels binnen het stijlboek zijn niet alleen gericht op redactieleden binnen de Standaard, maar gelden ook voor redacties die daarbuiten vallen.	V	
<i>Publiek participatie:</i> Het stijlboek betreft het publiek actief bij het productieproces van een journalistiek artikel, waar het publiek mede invloed heeft op de inhoud van een publicatie.		V
<i>Journalistieke educatie:</i> Het stijlboek dient als cursusboek, zodat het publiek zelf beter eigen nieuwspublicaties leert te schrijven.	V	
<i>Journalistieke educatie:</i> Het stijlboek is bedoeld om het publiek te onderwijzen: doet kennis over de kenmerken aan hoe een professioneel journalistiek geschreven kan worden herkend.	V	
<i>Publiek participatie:</i> Het stijlboek verwijst naar online toepassingen, waarmee het publiek kan bijdragen aan het productieproces van een journalist.		
Protection of autonomy		
<i>Spelling & grammatica:</i> Het stijlboek identificeert zijn taal en grammatica regels als hoogste norm hoe een journalist professioneel dient te schrijven.	V	
<i>Kennisoverdracht:</i> Het taalgebruik binnen het stijlboek spreekt de lezer als actieve participant aan, waarmee er wordt aangemoedigd om de normen van het stijlboek in eigen publicaties te hanteren.	V	
Expulsion		
<i>Redactionele regels:</i> Het stijlboek stelt innovatieve redactionele normen voorop waar oudere normen als ouderwets worden gezien en niet bij de tijdsgeest passen.		
<i>Spelling & grammatica:</i> Het stijlboek wilt met zijn spelling & grammatica normen andere vormen van journalistiek als amateuristisch kwalificeren.	V	
<i>Journalistieke genres:</i> Het stijlboek maakt met zijn journalistieke stijl binnen beschreven genres duidelijk waar professionele journalistiek aan hoort te voldoen.	V	

Tabel 3: Taal en Stijl

Sensitizing concept: Taal en Stijl	Aanwezig	Beperkt aanwezig
Taalkundige correctheid		
<i>Spelling & grammatica:</i> Het stijlboek geeft aandacht aan wat de correcte Nederlandse spelling en grammatica wijze volgens het nieuwsmedium is.	V	
<i>Correcte taal:</i> Het stijlboek ziet Vlaamse termen als incorrecte taal bij het schrijven van hun journalistieke genres.	V	
<i>Correcte stijl:</i> Het stijlboek beschrijft wat de geschikte stijl (o.a. formuleringen) is bij het schrijven van journalistieke genres en keurt afwijkende manieren van schrijven af.	V	
Gepastheid		
<i>Collectieve taalnormen:</i> In het stijlboek worden de taal en stijlregels primair neergezet als algemene journalistieke normen die voor de hele journalistieke beroepsgroep geldt.		V
<i>Journalist autonomy:</i> Het stijlboek biedt individualiteit voor de journalist voor het bedrijven van een eigen schrijfstijl.		
<i>Individuele taalnormen:</i> In het stijlboek worden de taal en stijlregels neergezet als specifieke eigen gehanteerde regels die voor enkel het nieuwsmedium gelden.		
Identiteit		
<i>Ideologische achtergrond:</i> Het verklaren van stijlvoorkeuren in het stijlboek komt tot uiting in de identiteit van het medium.		V
<i>Kwaliteitsjournalistiek:</i> In het stijlboek staat het hanteren van een correcte taal in verlengde van de interpretatie van goede kwaliteitsjournalistiek.	V	
<i>Standaard Nederlands:</i> Het stijlboek geeft een voorkeur aan Standaard Nederlands omdat dit de norm is voor wat als kwaliteitsjournalistiek wordt verstaan.	V	
<i>Vlaams taalgebruik:</i> Het stijlboek ziet Vlaamse taal als hogere norm, omdat het nieuwsmedium het belangrijk vindt om de Vlaamse identiteit aan de lezers kenbaar te maken.		

Tabel 4: Transparantie

Sensitizing concept: Transparantie	Aanwezig	Beperkt aanwezig
Kwaliteitsborging		
<i>Gatekeeping</i> : Het stijlboek besteed aandacht aan het gatekeeping proces: dus het verspreiden, vergaren en selecteren van nieuws.		V
<i>Gatekeeping</i> : Het stijlboek besteed aandacht van hoe het gatekeeping proces wordt bewaakt, rekening houdend met technologische ontwikkelingen waaronder sociale media.		
<i>Journalistieke educatie</i> : Het transparant delen van het productieproces is om de kwaliteit van de Standaard aan het publiek te waarborgen.	V	
Zelflegitimering		
<i>Journalistieke gedragsnormen</i> : Het stijlboek is transparant over journalistieke principes (normen en waarden) die het medium hanteert wordt gehandhaafd.		V
<i>Journalistieke productieproces</i> : Het stijlboek is transparant over op wat voor wijze een journalistieke artikel binnen de Standaard wordt geproduceerd.	V	
<i>Hoor en wederhoor</i> : Het stijlboek verklaart expliciet op wat voor wijze er hoor en wederhoor wordt gehanteerd.		V
<i>Selectie bronnen</i> : Het stijlboek verklaart expliciet op wat voor wijze er op bronnen wordt geselecteerd.		V
<i>Traditionele normen</i> : In het stijlboek staan primaire normen beschreven, die uit het traditionele journalistiek komen.		V
<i>Vernieuwde normen</i> : In het stijlboek staan primaire regels beschreven die van de traditionele journalistiek afwijken		
<i>Social media richtlijnen</i> : In het stijlboek staan de social media richtlijnen voor het nieuwsmidium zijn vermeld.		

Merkprofilering

Branding: Het stijlboek is naast het vastleggen van de identiteit van het nieuwsmidium, ook sterk gericht om een bepaalde positionering in de journalistieke markt te leggen.

V

Cursusboek: Het presenteren van het stijlboek als een cursusboek voor lezers, heeft als doel om De Standaard als merk te versterken

V

BIJLAGE II: TRANSCRIPTIES INTERVIEWS

Interview Ludo Permentier

Datum: Maandag 18 juni om 11:00

Functie: Journalist, schrijver, redacteur en auteur van het Stijlboek

Ludo Permentier: Laten wij nu het interview houden en achteraf kunt u nog altijd vragen per mail stellen. Stuur mij dan een mailtje, wanneer het onderzoek nieuwe vragen oproept. Dan zal ik daarop reageren.

Amine Willemse: Ja graag, dat lijkt mij een goed plan. Voor nu zijn het vooral algemene vragen waar ik benieuwd naar ben. Eerste vraag is eigenlijk, waarom het stijlboek is gemaakt. Het gaat dus om te vorm hoe het geschreven is?

Ludo Permentier: Ja, laat ik maar zo beginnen. Dit stijlboek is oorspronkelijk gemaakt in 1984, als ik mij niet vergis is dat de eerste versie. Er zijn intussen drie edities verschenen. Toen hadden wij in de redactie van De Standaard een man, Ludo van den Eynden die als mede auteur in de eerste editie in het boek staat. Die hield zich onder meer bezig met de opleiding van mensen die op de redactie kwamen werken. Je moet weten dat er in die tijd in Vlaanderen geen journaliste opleiding bestond aan de hogeschool of universiteit.

Dus de mensen die op de redactie kwamen werken, hadden bijvoorbeeld rechten gestudeerd of een taal gestudeerd of geschiedenis, biologie of wat dan ook. Die kwamen op de redactie terecht, sommigen hadden een beetje schrijfervaring bij een studentenkrant bijvoorbeeld. Maar de meesten hadden nooit geleerd hoe ze moesten schrijven voor een krant. Dat was een opdracht van Ludo van den Eynden om die mensen bij zich te nemen en lessen in schrijven te geven. Rond die tijd zou die man op pensioen gaan. Hij had mij gevraagd om hem op te volgen en toen hebben wij het plan opgevat om eerst als blauwdruk op papier te zetten wat hij vond wat de essentie was. Ik kon daar dingen aan toevoegen. Dat was dit zijn eind en mijn begin.

Vandaar ook dat het een groot verschil is, dit stijlboek en die van de Volkskrant. Dat bestond toen al en was een succesvolle uitgave. Ons boek was een soort handleiding van hoe je kunt leren schrijven. Dit met veel meer tekstvoorbeelden, dan in het boekje van de Volkskrant wat een alfabetische lijst is van dingen waar je op moet letten. Het bedrijf dat De Standaard uitgaf, was een uitgeverij van de bonden, Skoop of Scoop. En die hadden belangstelling om dit te commercialiseren en een product van te maken voor het grote publiek. Wij dachten dat dit interessant was om twee redenen. Het eerste is dat zo'n boek ook nuttig kan zijn voor andere mensen dan louter mensen die op de redactie werken. Bijvoorbeeld losse medewerkers of mensen die voor een tijdschrift of zoiets willen schrijven. En ten tweede vonden wij dat een vorm van openheid naar onze lezers. De lezers van onze krant, van kijk dit zijn de afspraken die wij hebben over hoe wij schrijven.

Amine Willemse: Waar ik nog een vraag over heb is. Het stijlboek oogt als een cursusboek, maar is het ook gericht op amateurs die willen leren schrijven? Mensen die nooit in aanraking zijn geweest met het schrijverschap. Die gewoon thuis zijn en denken ik wil graag nieuws gaan verspreiden en wil dit het liefst op een professionele wijze doen?

Ludo Permentier: Ja, daar is het voor bedoeld. Wat ik nu heb gezegd geldt voor de eerste editie van de jaren 80. Er zijn er ondertussen twee bijgekomen. De tweede editie ging al meer die richting op en de derde editie gaat nog meer in die richting. Er staat ook in: voor wie helder wil schrijven. Dat staat op de kaft natuurlijk. Maar dat is inderdaad de richting die wij met het boek in willen gaan. Dat was ook het doel van de uitgeverij: je kunt een breder publiek bereiken dan alleen maar mensen die beroepshalve voor een krant schrijven.

Amine Willemse: Ja duidelijk, wat is het onderscheidende aan het stijlboek van De Standaard in vergelijking met stijlboeken als de NRC of de Volkskrant? Is dat echt het leren schrijven aan lezers?

Ludo Permentier: Ja, ik denk dat dat het belangrijkste is. Het boek wordt nog altijd gebruikt in opleidingen journalistiek. Intussen hebben die opleidingen wel eigen literatuur, laat daar geen misverstanden over bestaan, op bachelor niveau en op master niveau. Ik denk dat er nog één master is in België. Dus het idee van mensen in het bad werden gegooid van de redactie en die ergens een boek nodig hebben waarin ze kunnen leren hoe het moet. Dat is een beetje achterhaald. De meeste journalisten die nu in dienst worden genomen hebben wel degelijk een opleiding journalistiek schrijven gehad. En bij die opleidingen is bijna altijd het stijlboek gebruikt als cursusmateriaal.

Amine Willemse: Dient het ook niet een extra doel. Want het stijlboek beschrijft professionele normen hoe journalistiek moet worden bedreven. Is het ook manier om zich te onderscheiden, een soort van merkextentie van het product De Standaard zelf?

Ludo Permentier: Ja, je kunt het zo zien. Maar het is vooral uit die behoefte ontstaan hoor. Ik weet niet of dat zo opvalt maar als je naar de inhoudsopgave kijkt, dan kantelt het boek ergens. Het begint over journalistieke kneepjes en journalistieke genres en schrijfstijl. Maar dan gaat het over grammatica en spelling. Op den duur wordt het een naslagwerk. Er zit achterin een lijst die is heel dik. Het begint op bladzijde 403 en gaat tot 600 en zoveel. 200 bladzijden bestaat dus uit naslagwerk. Het kantelt dus van een boek dat je zelf zou kunnen lezen, want er staan heel veel tekstvoorbeelden in, tot een boek dat je gebruikt om dingen alfabetisch op te zoeken. Tussendoor zit er een hoofdstuk Nederlandse spelling. Een heleboel grammatica hoe woorden geschreven moeten worden.

Amine Willemse: Ik zie inderdaad duidelijk dat in het stijlboek om correcte taal gaat en het schrijfproces van een journalist. Maar er waren maar een paar pagina's gewijd aan journalistieke gedragscodes (zoals hoor en wederhoor). Ik zie dat de NRC daarvoor een heel redactiecode in hun stijlboek hebben verwerkt. Waarom is ervoor gekozen om puur het aandacht te besteden aan het schrijfproces en niet zozeer hoe een journalist behoort te gedragen?

Ludo Permentier: Daar is een heel simpele reden voor. Namelijk dat toen ik bezig was met dat boek, was er op de redactie een proces bezig om die journalistieke code te formuleren en in tekst te digitaliseren. Ik kon daar niet op vooruit lopen en kon ook niet uitvoerig alle details bekijken. Om die reden is er gekozen om dit een beetje op de vlakte te houden

Amine Willemse: Daar heeft het dus mee te maken. Was het proces destijds wat sneller geweest en waren jullie meer op tijd met formuleren van deze normen. Dan zouden de normen er wel instaan?

Ludo Permentier: Ja, waarschijnlijk hadden wij dan de complete teksten. Daar was toen een werkgroep mee bezig. Waarschijnlijk zouden wij die complete teksten er integraal hebben opgenomen.

Amine Willemse: Nu is er inmiddels een stijlboek van 2016. Destijds was er alleen stijlboek van 2011. Werd het stijlboek ook regelmatig door de ombudsman of door de redactie zelf gebruikt in de dagelijkse praktijk?

Ludo Permentier: Ja, dat was in elk geval de bedoeling. Het was ook de bedoeling als redacteuren, hoe moet ik het zeggen erg afwijken van de schrijfstijl die gevraagd werd. Dat daar werd gezegd: je moet in het stijlboek kijken, daar staat het allemaal in. Nu moet ik zeggen, dus die opdracht om redacteuren op te leiden. Ik heb die dus, ja wanneer was dat, in 1997 of zoiets het overgenomen van Ludo van den Eynden en ik heb dat gedaan tot kort na 2000. Dat moet in 2003 of zo geweest zijn, toen heeft de hoofdredacteur Peter van der Meer de opdracht afgeschaft. En voor een deel was dat terecht, omdat wij dus merkten dat mensen tamelijk goed opgeleid op de redactie kwamen. Voor een deel was dat onterecht vond ik, omdat het altijd wel nodig is dat er iemand los van de eindredactie, kijkt naar de kwaliteit van de teksten. Mensen helpt om ook fouten te maken en om dit te voorkomen. Mijn werk bestond dus niet alleen om de les te lezen en mensen aan te spreken: van kijk dit had je beter anders kunnen schrijven. Maar ook te zorgen dat er een goeie spellingcontrole in het redactiesysteem kwam. Of dat er lijsten bij werden gehouden van landen of van plaatsnamen die in de actualiteit kwamen, of persoonsnamen en mensen konden vinden: hoe schrijf je Oezbekistan of Oeganda, hoe schrijf je dat.

Amine Willemse: Ja, het stijlboek is dus een soort leidraad eigenlijk: regels waar je aan moet houden. Maar hoe flexibel is een journalist eigenlijk. Ik zag namelijk in de voorwoord staan: dat je de voorbeelden die in het stijlboek staan niet exact perfect kunt nabootsen. Dat kunnen wij zelf ook niet altijd (De Standaard). Ik vraag me af hoe streng het stijlboek eigenlijk is dat wordt gebruikt: is het dat je er niet in de praktijk ervan mag afwijken?

Ludo Permentier: Nee, nee, zeker niet. Het is ook niet omdat er een stijlboek is, dat er nooit meer discussie is. Over allerlei stijlkwesities en correct taalgebruik en zo. Absoluut niet. Het is zelfs zo. Een belangrijke zaak bij het opleiden van mensen in Vlaanderen is Belgisch Nederlands. Dus je hebt Nederlands Nederlands. Dat over het algemeen beschouwd wordt als het ABN. Daar zie je geen regionale kenmerken aan, hoewel dat natuurlijk wel zo is. Er zijn een heleboel dingen die tot het ABN behoren en waar Vlamingen geen touw aan vast kunnen vastknopen. Maar dat even terzijde. En daarnaast heb je Belgisch Nederlands. Als je naar de Dikke van Dale gaat kijken, staan er nu bij een heleboel woorden in BE (twee kapitalen). Dat betekent dat zijn woorden die ook goed opgeleide Vlamingen als standaard taal beschouwen. Soms zijn dat zelfs officiële woorden.

Voorbeeld

Een vrederechter om maar een voorbeeld te noemen, dat heet bij ons gewoon zo. Een vrederechter is wat jullie politierechter noemen. Maar ook een heleboel woorden die wij gebruiken en uitdrukkingen. Om een voorbeeld te noemen, een kuisvrouw, dat is een schoonmaakster of een poetsvrouw. In Vlaanderen kent iedereen het woord kuisvrouw. Maar de vraag is dan, of dat standaard taal is en of wij dit ook in de krant gebruiken of niet.

Die kwestie: van Vlaamse woorden en uitdrukkingen, willen wij die ook in krant hebben of zeggen een heleboel lezers van de krant dan: 'kijk eens, ze schrijven geen correct Nederlands meer'. Die kwestie. Dat werd opgelost en zo staat het ook in de inleiding (lange alfabetische lijst)

door te verwijzen naar de Dikke Van Dale en daarbij staat Algemeen Belgisch Nederlands. Dat kunnen wij gebruiken, maar wij stimuleren dat niet.

En zeker niet als er ook een algemeen Nederlands woord ervan bestaat, dat in Vlaanderen ook veel gebruikt wordt. Dus in het geval van kuisvrouw, zelfs als de Dikke van Dale zou zeggen dat het algemeen Belgisch Nederlands is. Dan stimuleren wij de mensen om schoonmaakster of werkster te gebruiken. Omdat die woorden bij ons ook gangbaar zijn. Die hele kwestie leidt de hele tijd tot discussies. Redacteurs zeiden ook wij mogen dat niet gebruiken, 'maar ik gebruik dat al heel mijn leven en ik lees dat over en op de radio en televisie. Dus wat zou daar mis mee zijn?'. Daarom hebben wij drie jaar geleden een lijst uitgebracht met van die Belgisch Nederlandse woorden en daarbij gezet. Deze kun je gebruiken en die andere niet. Dat is ook verschenen in een boekje, dat wij gratis met de krant hebben meegegeven. En die beslissing werd dus of genomen door bestaande naslagwerken (Dikke Van Dale zeg maar) of door de website van de Taalunie (taaladvies.net) of wel door de mensen van de taaltelefoon. De taaltelefoon is een taaladviesdienst, vergelijkbaar met het Genootschap van Onze Taal met het verschil dat de taaltelefoon een overheidsdienst is.

Deze wordt betaald door de Vlaamse overheid en iedereen kan daar gratis naar bellen. Dus die instanties hebben samen voor ons heel die lijst doorgenomen van welke woorden kunnen wij wel of niet gebruiken. En dat ziet iedereen in Vlaanderen, dat schuift op naar tolerantie naar eigen Vlaamse woorden en uitdrukkingen. Dat is een goede zaak, maar zo'n stijlboek dat je gaat drukken en dat het in de boekenkast komt te staan bij heleboel mensen. Natuurlijk dat is een momentopname. Maar dat staat wel jaren in die boekenkast en dat wordt misschien wel jarenlang gebruikt. Dus na verloop van tijd zou je moeten zeggen, kijk ik geef dan een revisie en ik gooi er een heleboel dingen uit die in de ban waren, en zeg: kijk dit kun je nu wel gebruiken. Dat is een heel logische zaak denk ik. Zo'n stijlboek is altijd een moment opname. Maar de cursisten weten dit ook: hier staat in dat wij dit niet zo kunnen zeggen, maar dat staat niet in steen gebeiteld op.

Amine Willemse: Ik merkte inderdaad dat het standaard Nederlands erg belangrijk was in het stijlboek. Maar dat is dus gaande de tijd meer veranderd. Maar als identiteit van De Standaard: wil het zich profileren als journalistiek uit Vlaanderen. Of wil het zich echt in het rijtje NRC, De Volkskrant voegen? Dus echt Nederlandse journalistiek brengen.

Ludo Permentier: Ja, dat is altijd de strekking geweest. De krant bestaat inmiddels nu meer dan 100 jaar. Die is destijds gesticht als een blad voor katholieke intellectuele Vlamingen. Dat katholieke is weinig van over. Gewoon omdat Vlaanderen een stuk minder katholiek is. Maar ook omdat men een hele ontzuiling in de maatschappij heeft gehad. Bij de redactie zelf werken er mensen die zich katholiek zullen noemen. Maar dat intellectuele Vlaamse dat is nog altijd blijven bestaan. Met intellectueel bedoelen wij een kwaliteitskrant op het niveau van NRC en de Volkskrant. Maar de krant richt zich echt wel op een Vlaams publiek.

Amine Willemse: Duidelijk. Wat mij ook opvalt is dat het stijlboek al van aantal jaren terug is. Maar nog steeds wel uit de tijd komt, waar social media en digitale media al prominent aanwezig waren. Alleen zie ik niet dat de stijlboek echt een brug heeft gemaakt naar digitale redacties. Het lijkt dat het erg inspeelt op het traditionele krantenjournalistiek. Heeft dat een reden?

Ludo Permentier: Ja, in de nieuwste editie staat er een kort stuk over schrijven voor het web. Maar dat is zeer vaag en erg kort. Dat heeft er mee te maken dat de website eigenlijk later is ontstaan. In elk geval niet zo heel lang geleden tot bloei is gekomen.

Amine Willemse: Ja, want door de web en ontwikkelingen daarin. Ik heb Astrid daar toevallig ook over gesproken, dan ontstaan er ook meer populaire titels, juist omdat het gaat om het bereiken van lezers op die manier. Maar dat zulke titels wel zoveel mogelijk door De Standaard worden gedaan om de belofte inhoudelijk binnen een dergelijke titel waar te maken. Is dat een onderdeel waar in de toekomst meer aandacht aan moet worden besteed binnen een stijlboek?

Ludo Permentier: Ik heb op dit moment niets meer met de krant te maken, behalve dat ik daar een column in schrijf om de 14 dagen. Ik heb dus weinig invloed op wat zij bij de Standaard nu doen. Ik sta daar heel onafhankelijk tegenover. Ik heb daar dus mijn bedenkingen over. Over de manier waarop de rol van digitale media nu worden ingevuld. Dus inderdaad een leidraad naar voren schuiven. De populaire titels zijn gelukkig niet zo erg als de populaire kranten: 'Mijn vrouw komt thuis..etc'. Dat soort titels lijkt mij afschuwelijk, dus dat niet. Maar een klein voorbeeldje dat heel actueel is. Gisteren in een televisieprogramma ging het over de kwaliteit van het onderwijs in een debat. Dat was een heel goed en inhoudelijk debat. Eén van de mensen dat in dat panel zat, was Christine Helrecht, zij is een publieke persoon in België die overal een mening over heeft. Christine Heldrecht zegt in een ogenblik tijdens het debat: 'Kijk eens, er wordt de hele tijd geklaagd over de gebrekkige taalkennis van leerlingen, ze kunnen geen werkwoorden meer spellen met d of t achteraan. Maar dat is totaal niet de essentie van taal, want die regels worden vroeg of laat toch afgeschaft.'

Oké, daar werd dus verder tijdens het debat niet op ingegaan, maar op twee websites: die van de VRT en van De Standaard. Daar schrijven zij dat stukje met een foto van Christine Henrecht met als betiteling dat de d en t regels vroeg of laat worden afgeschaft. Ik kreeg toen paar uren later een telefoontje van Christine Henrecht, met de vraag wat denk je van de nieuwsberichten, is dat een goede zaak? Er kwam daaropvolgend een stuk daarover in de krant dat meer genuanceerd was.

Op de website: zowel bij de VRT als De Standaard halen zij uit een heel debat een aantal losse opmerkingen, die op zich zinvol waren.. Maar het wordt in een kader gezet, dat ze klaagt over de kritiek over taalbeheersing. En dan kijkt men altijd naar spelling, dat wilde Christine Henrecht relativeren, maar dat wordt als kers op de taart gehaald en gepresenteerd als: dit is nieuws. Nieuws is blijkbaar dat Christine Henrecht vindt dat de spelling zal veranderen. Ja, dat is onzin natuurlijk. En inderdaad op Facebook en Twitter zie je het ongetwijfeld ook rondgaan van: wie is die Christine Henrecht dat ze wel niet denkt dat ze de spelling moet aanpassen, terwijl ze dat helemaal niet heeft gezegd.

Amine Willemse: Ik heb uit het gesprek met Astrid begrepen dat er online richtlijnen intern bestaan, maar of dit ook inspeelt op dergelijke zaken als clickbait, weet ik helaas niet. Weet u toevallig of daar intern afspraken over zijn? Of is de chef redactie social media de enige persoon die daar antwoord op kan geven?

Ludo Permentier: Ik weet het niet. Ik heb nogal de indruk dat ze nogal geneigd zijn om dingen op de website te zetten, terwijl als zij een beetje kritischer waren en niet zoveel meeliepen met de massa, dit niet zouden doen.

Amine Willemse: Duidelijk. Ik wil even weer terug naar het stijlboek gaan. De normen en regels die in het stijlboek staan. zijn die ook bedoeld om duidelijkheid te geven wat De Standaard wel onder professionele journalistiek bestaat en wat niet? Om daarmee het begrip professionele journalistiek aan het publiek duidelijk te maken?

Ludo Permentier: Zeker, het signaal waarom wij zus of zo iets doen, daar is over nagedacht. De inleiding, ik weet niet of dat in het laatste editie nog staat. Maar in elk geval in de eerste editie,

oh ja in de laatste editie ook. Waarin staat: dit stijlboek is ontstaan uit de ambachtelijke traditie van De Standaard, daar is voorbij tachtig jaar (dus honderd jaar) een schrijfstijl ontwikkeld die - in alle bescheidenheid gezegd mede de kwaliteitsnorm van de journalistiek heeft bepaald in de krantenjournalistiek in Vlaanderen.

Amine Willemse: Klopt, maar dan vraag ik me af die kwaliteitsnorm dat zit nog wel in de krantenjournalistiek maar hoe wordt dat op die wijze ook in de digitale journalistiek bewaakt? Want dat zijn toch twee verschillende werelden waarmee moet worden omgegaan.

Ludo Permentier: Ja, ja, goh hoe moet ik dat zeggen. In de praktijk is het zo dat de digitale journalistiek heel erg een copy past is van agentschapsberichten. Dus persagentschappen sturen het rond en die worden beoordeeld en vervolgens letterlijk bijna op de website gezet. Dat is heel spijtig dat het gebeurt, maar het is een feit. Destijds, toen er alleen maar krantenjournalistiek was. Was er zo'n regel, dat staat denk ik ook wel ergens in het stijlboek. De regel was: het bericht was niet het eindpunt van journalistiek werk, maar het beginpunt. Dus er staat ergens in, er is iemand doodgegaan, moet dit niet zomaar in de krant komen. Op de website is dat dan een signaal om uit te zoeken wie dat was, wat heeft die betekend, hoe is die dood gegaan, enzovoort. Dat gebeurt naar mijn idee te weinig en zeker niet in de digitale journalistiek. En dat heeft veel te maken met de tijdsdruk die er op die mensen gezet wordt.

Amine Willemse: Dat ze dus veelvuldig het aantal deadlines moeten behalen, etc.

Ludo Permentier: Ja en dat ze afgerekend worden op om hoe laat is dit bericht op de website verschenen

Amine Willemse: Ook een nieuw gegeven door ontwikkeling van digitale media, is dat het publiek steeds meer te zeggen heeft. Omdat zij de mogelijkheid hebben om commentaar op social media te plaatsen over een nieuwsitem. Daarin kunnen ze wellicht een invloed uitoefenen. In hoeverre trekt De Standaard wat aan van lezersreacties? Voorbeeld: oh dat vindt ik wel heel onprofessioneel hoe het erop staat. Is dat de taak van de ombudsman om dit bij de rest van de redactie te betrekken?

Ludo Permentier: Op dit ogenblik is er geen echte ombudsman meer. Jarenlang is die er geweest. En die kreeg reacties van lezers. Die schreef één keer per week, vergelijkbaar met wat de Volkskrant en NRC doet. Die is daarmee gestopt, ik weet niet voor wat voor reden. Sindsdien wordt dat heel anders ingevuld. Verdorie, nu kan ik niet op die man zijn naam komen. De Nederlander die in de Midden Oosten heeft gewerkt en naar de financiële wereld in London is gegaan. Heeft er onder andere boeken over geschreven.

Amine Willemse: Joris Luyendijk?

Ludo Permentier: Ja, Joris Luyendijk. Die schrijft nu één keer per maand een pagina. Een groot stuk, waarin hij een onderwerp neemt en bekijkt dat voorkomt in de krant. Een echte ombudsman is dat niet en die krijgt ook geen lezersbrieven neem ik aan. Voor de ombudsman, heb ik nog lezersbrieven gekregen die alleen over taalgebruik gingen. Mensen die zeurden over typefouten en spellingfouten. Ja slordigheden in teksten.

Amine Willemse: Hebben lezers over algemeen meer kritiek over taalfouten dan over inhoudelijke informatie in een nieuwsartikel die niet klopt?

Ludo Permentier: Ik kan dat niet aantonen, maar ik vermoed op het gebied van taal. Lezers zijn gevoelig over dingen die gelijk opvallen en soms vallen die fouten niet heel erg op. Met name op websites. Als ik zeg dat veel van die stukjes copy past uit agentschapsberichten komen. Dan vindt zo'n redacteur het toch nodig om aantal van de zinnen anders te formuleren. Bijvoorbeeld

een zin staat in de passief, hij of zij denkt ik kan dit beter actief maken. In plaats van: er wordt gewacht op een beslissing van de overheid, maakt die daarvan: de werknemers wachten op een beslissing van de overheid.

Dat soort ingrepen dus. Nu gebeurt het bij dat soort ingrijpen dat de zin ontspoord, er wordt een woordje te veel geschraapt of een woordje te weinig. Of een woordje van enkelvoud naar meervoud gezet. Iets verder op de zin moest dit ook gebeuren bij een ander woord, maar dat vergeet men. Dus dan krijg je van die hele rare zinnen. Ik verzin er maar een: ze hebben al heel veel jaren, hebben gewacht. Klinkt heel raar, dat is dus een fout die is ontstaan door redactie en herschrijven. En daar reageren mensen dus heel scherp op, ze laten dan meteen weten van kijk eens wat voor idioot heeft dit geschreven. Omdat het natuurlijk heel onlogisch is om zoiets op te schrijven. Lezers staan niet stil van hoe zo'n fout is ontstaan. Maar je ziet dat dus onmiddellijk en heel veel mensen die daar meteen op reageren. Maar zo'n fout als kijk eens hier is een conflict aan de gang en dat ze een bron niet voldoende hebben bevraagd over een standpunt, ja dat zien lezers minder snel.

Amine Willemse: Over Luyendijk gesproken. Hij heeft ook weleens eerder geschreven over de objectiviteit van de journalistiek. Dat het niet bestaat en het ook heel lastig is om objectief te zijn, terwijl je een menselijk standpunt moet innemen. Ik zag ook ergens in het stijlboek staan: dat je een menselijk standpunt moet innemen, maar toch daarin een objectiviteit behoudt. Ik heb maar een klein beetje gezien omtrent objectiviteit: feiten van uitspraken onderscheiden (citeren). Ik zie wel een paar elementen van objectiviteit in het stijlboek, maar het is niet helemaal uitgewerkt. Is dat omdat het een heel lastig punt is?

Ludo Permentier: Ja, dat is moeilijk. Ik geef Joris Luyendijk daarin gelijk. Je kunt niet regels voorschrijven voor objectiviteit. Je kunt niet zeggen als je dit en dat doet, dan ben je objectief. Dat lukt niet. Je kunt alleen mensen opdragen om zo eerlijk mogelijk te zijn en zich niet te laten inpakken en kritisch te zijn. Maar ja, dat zijn algemene adviezen of richtlijnen. Dat is niet in een boek vast te leggen van hoe dat nou moet.

Amine Willemse: Is het eigenlijk wel een traditionele norm? Vroeger had je namelijk de verzuiling, daarvoor was alles gekleurd. Was dat geen norm dat door de persagenschappen is gestimuleerd, om zo neutraal en objectief mogelijk te berichten?

Ludo Permentier: In zekere zin. Hoewel vroeger is ook altijd, zelfs in die verzuiling is in de kranten altijd de norm geweest dat feiten heilig zijn en mening is vrij. Er moest dus een duidelijk onderscheid bestaan tussen een stuk dat over feiten ging en een stuk dat over meningen. Vandaar ook in het boek, dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende journalistieke genres en daarbij hun functie. Berichtgevingen zijn heel anders dan opinie of commentaarstukken schrijven of column of wat dan ook.

Er is een tijd geweest, is wel heel lang geleden: dat het de gewoonte was om de gedrukte krant richting te geven en de hele tekst was geschreven in romeins en dan onderaan stond er één alinea cursief, wanneer het in het stuk de auteur zijn mening was. Al het valt nog wel af te wachten of de regering het waar kan maken, de vakbonden zullen daar heel anders over denken. Dat soort bedenkingen stond onder het artikel cursief en dat is nu ook allang ten boze. Dat moet dus uit elkaar gehouden worden, maar nu zie ik ook wel dat men daar niet altijd aan houdt. Daar zou een ombudsman wel wat aan kunnen doen vind ik. Er zijn veel klachten uit bijvoorbeeld de politieke hoek: de krant handelt niet iedere politicus op dezelfde manier. Sommigen worden negatief voorgesteld en anderen positief.. Dat gaat over welke woorden naar voren worden

gehaald uit een interview: als er zo'n groot citaat dus staat, zet men dat in het onderschrijf of in de inleiding van een tekst, daar zijn klachten over en dikwijls zijn die klachten terecht.

Amine Willemse: u heeft zelf het stijlboek geschreven, dat is alweer een tijd terug en aangevuld, ook een tijd terug. Wat zou u anders hebben gedaan in vergelijking met toen?

Ludo Permentier: Als ik het nu zou aanpassen? Om te beginnen die hele lange lijst die er achterin zit, flink uitdunnen. Een heleboel dingen waar discussie over is, zou ik zeggen doe maar, maak daar geen punt van of sus of zo is. Anderzijds zou ik meer voorbeelden geven van subjectiverend taalgebruik.

Amine Willemse: Ook omdat zeker de schrijfstijl van de journalistiek met de tijd mee verandert. Nieuwe genres komen er bijvoorbeeld bij, zoals de explainer. Ja en andere soorten manieren van journalistiek bedrijven. Zou het stijlboek daarom niet aan een nieuwe versie toe zijn die nieuwe elementen betreft?

Ludo Permentier: Ja, vind ik ook wel. Ja zeker. Maar ik voel mij niet meer geroepen omdat ik buiten het vak sta. Zoals ik vaak citeerde uit de inleiding: dit is ontstaan door vaklui. Die hebben die regels van generatie na generatie doorgegeven en aangepast aan de tijd. Zo heb ik dat ook gedaan. Ja, het zou te gek zijn om aan Jaap de Jong, hoe geweldig die ook is en zijn boek over stijl is fantastisch. Maar het zou te gek zijn om aan Jaap te vragen, schrijf eens een stijlboek voor De Standaard. Dat moet gaan om de zaken die gaan waarmee de redacteurs worstelen en waar ze overeens kunnen zijn.

Amine Willemse: Ik begrijp dat De Standaard nu een klein stijlboek uit 2016 heeft, maar dat is dus niet compleet volgens u?

Ludo Permentier: U bedoelt het boek schrijven? Met een uitroepteken? Dat was een poging om te zeggen wat er aan het stijlboek (versie van 2011) overblijft en dit met een groter publiek te delen. Dat is door een uitgever uitgebracht, maar dat is een bewerking inderdaad van iets dat wij al eerder in de krant hebben gedaan in verschillende afleveringen.

Amine Willemse: Heeft het ook niet te maken dat een stijlboek uitblijft omdat internet zo dynamisch is, dat journalistieke normen niet meer vast staan? Ene keer behoort een journalist zo te gedragen, andere keer gelden er weer andere regels?

Ludo Permentier: Ik weet ook niet of het een goed idee is om er een boek van te maken op papier. Ik denk dat het verstandiger is om een website te maken en die bijvoorbeeld eerst op een intern systeem te laten draaien en dan verloop van tijd als dat vorm heeft gekregen wordt aangevuld door de redacteurs zelf.

Amine Willemse: Ik begrijp van Astrid dat er momenteel gewerkt wordt aan interne website waarin diverse taalregels instaan?

Ludo Permentier: Ja, ja, dat klopt zeker.

Amine Willemse: Ik wil u bedanken voor het interview. Ik heb zeker wat aan de antwoorden gehad. Wanneer ik wellicht nog aanvullende vragen, dan zal ik zeker een mail sturen.

Ludo Permentier: Oh nog één iets, je had gezegd dat je met een groep studenten diverse stijlboeken van kranten aan het analyseren bent. Ik weet niet of dat publiek gemaakt kan worden, maar als je daar een resultaat hebt een scriptie ofzo, dan zal dat mij erg interesseren.

Amine Willemse: Ja, ja zeker. Ik zal dat zeker willen sturen, ik moet natuurlijk wel nog toestemming van Jaap de Jong krijgen.

Ludo Permentier: Ja, ja. Zeg hem dat ik heel nieuwsgierig ben naar het resultaat en dat hij mij daarmee erg blij zal maken.

Amine Willemse: Prima, ik zal het eens vragen.

Ludo Permentier: Dat zal mij erg interesseren. Doe hem in ieder geval ook de groeten..

Amine Willemse: Prima. Dat zal ik doen.

Ludo Permentier: Oké, het was een aangenaam gesprek. Ik wens u veel succes met de verwerking.

Amine Willemse: Dankjewel. Is goed. Nog een fijne dag gewenst

Datum: Vrijdag 15 juni om 14:00

Functie: Eindredactie binnen de Standaard en verantwoordelijke bij taalprojecten/stijlboeken

Amine Willemse: Zoals wij al via mail hebben besproken, heb ik een aantal vragen, waar ik nieuwsgierig naar ben, over het achterliggende doel van het stijlboek van De Standaard.

Houthuys: Over welk stijlboek gaat het precies?

Amine Willemse: Om het stijlboek uit 2011 die is geschreven door Ludo Permentier (donkere koft met gele letters).

Astrid Houthuys: Ludo Permentier heeft inderdaad vroeger een aantal stijlboeken geschreven. Daarvoor kan ik straks zijn contactgegevens via mail toesturen. Dat was toch echt het laatste stijlboek dat zo uitgebreid is uitgewerkt. Het richtte zich naast journalisten, ook op een wat ruimer publiek. Op wat voor wijze men nieuwsartikelen schrijft, is een wat ruimer aanbod gekomen in het stijlboek uit 2016.

Ik kan dus vooral wat zeggen over het kleinere stijlboekje dat in 2016 is uitgebracht. Wij hebben voor het laatst in 2016 nog een boekje uitgebracht dat niet enkel bedoeld is voor journalisten, maar voor een ruimer publiek (blauw boekje). Vooral bedoelt om verschillende scholen ermee te benaderen en anderen die geïnteresseerd zijn in taal. Wij hebben daarvoor een stijlboekje gemaakt, toegespitst op verschillende soorten tekstgenres. Als je wil kan ik daar een beknopte versie van opsturen, die wij gratis aan onze abonnees hebben uitgegeven.

Amine Willemse: Ja, dat zou inderdaad handig zijn.

Astrid Houthuys: Dus u maakt een vergelijking tussen verschillende stijlboeken?

Amine Willemse: Ja, de bedoeling is om samen met zes andere pre-master studenten aan de Universiteit van Leiden een vergelijkend onderzoek te doen. Om te onderzoeken waarvoor een nieuwsredactie het stijlboek gebruikt en wat voor kenmerken ieder stijlboek heeft. Iedere student heeft individueel voor een stijlboek gekozen. De ene doet de NRC, de ander de Volkskrant. Ik was vooral geïnteresseerd in die van de Standaard, dus heb ik mij tijdens mijn onderzoek daarin verdiept. Het kijken dus wat onderscheid de stijlboeken van elkaar en wat is het achterliggende doel achter het stijlboek. En met het interview proberen wij de waaromvraag te beantwoorden. Ik zie dat sommige zaken al expliciet staan in het stijlboek, maar het verkrijgen van nadere toelichting van jullie, bevordert alleen maar het onderzoek.

Astrid Houthuys: Ja, zeker. Dat is interessant. Als jullie vergelijkende studie klaar is, mogen jullie van mij die zeker opsturen.

Amine Willemse: Ja, als het in overleg met Jaap de Jong mogelijk is, kunnen wij dat zeker doen.

Astrid Houthuys: Ik denk dat Ludo, Jaap wel kent. Ik zal het nummer van Ludo wel aan je doorgeven.

Amine Willemse: Ja dank je wel. Is hij makkelijk aanspreekbaar voor een eventueel interview?

Astrid Houthuys: Ja, hij is zeer aanspreekbaar.

Amine Willemse: Wat is het grootste verschil met het uitgebreide stijlboek dat Ludo Permentier schreef in vergelijking met het stijlboekje dat in 2016 is uitgebracht?

Astrid Houthuys: Ludo Permentier was vooral de laatste 25 jaar bezig geweest met het definiëren van correcte taal en stijl en wat de richtlijnen daarin zijn binnen De Standaard. Deze richtlijnen die geschreven zijn door Ludo Permentier, zijn nog altijd altijd toonaangevend voor De Standaard gebleven. Maar je ziet wel dat er nu een duidelijke opschuiving aan het ontstaan is op het gebied van terminologie en woordgebruik. Dat wij bij sommige zaken van het standaard Nederlands, toch nu zijn overgegaan naar het Belgisch Nederlands.

Voorbeeld:

Het bleek dat sommige Belgische woorden die als afwijkend door De Standaard werden gezien, de lezers deze woorden toch ervaarden als standaardtaal. Denk aan een woord zoals of het tornooi is of toernooi is. Het woord tornooi was altijd verboden. Omdat tornooi altijd Belgisch Nederlands was. De taalunie en vergelijkbare Belgische taalsites die zagen dat soort woorden als Belgisch standaardtaal. Wij hebben de laatste jaren besloten dat het schrijven van dergelijke woorden in de krant toegestaan is.

Amine Willemse: Dat is inderdaad erg opvallend. Want in het stijlboek uit 2011 (stijlboek met donkere kaft) staat beschreven dat zij zich houden aan het Nederlands dat buiten de grenzen geldt (dus Nederland). Dit wordt als correcte taal gezien waar journalistiek mee moet bedreven worden. Daar is dus met de tijd verandering in gekomen?

Astrid Houthuys: In 2015 hebben wij daarvoor een hele grote enquête gehouden. Daarin hebben wij ontdekt dat onder de taalprofessionals in Vlaanderen, denk aan leerkrachten in Vlaanderen, redacteuren van uitgeverijen, mensen die in reclame actief zijn, journalisten, dat heel wat van de Vlaams/Belgisch Nederlandse varianten van de algemene standaardtaal van het Nederlands als correcte taal werden ervaren. Ook bij de termen die nog niet gelabeld waren, voelden zij geen enkele weerstand. Dus als professionele mensen die met taal bezig zijn daar zo tegenover staan, dachten wij, ja, misschien moeten wij ook die stap zetten. Vooral dan ook omdat de Van Dale net als Taaladvies.net en de Taaltelefoon inmiddels in die richting zijn gegaan. Zij vergroeiën niet meer de taalvarianten die voorheen als Algemeen Nederlands werden gezien. Wat nog altijd niet kan zijn Belgische varianten die worden gezien als informeel, daar zou Ludo Permentier meer over kunnen vertellen.

Probleem is dat de mensen die al langer in de redactie binnen De Standaard werken die algemeen Nederlandse woorden wel op die wijze hebben geleerd. Zij hebben jarenlang een taalkapitaal opgebouwd en verdedigen dit natuurlijk. Die zeggen: wij hebben geleerd zeg tournooi, maar niet tornooi. Nu nog zijn er ook collega's die mij een mailtje sturen van een lijst uit 1000 woorden met de Van Dale als bron van Belgische woorden die voorheen niet als

standaard werden gezien, hetgeen tegenwoordig wel het geval is. De boodschap is eigenlijk nu geworden dat taal verandert en beweegt en het daarom vreemd is om zich daar tegen te verzetten. Websites als Taaladvies die houden regelmatig een panel van Belgische woorden die wel mogelijk zijn in de standaard taal en woorden die als niet correct worden beschouwd. Belgische woorden waar de meerderheid het wel over eens is dat het als standaardtaal moet worden gezien, die woorden worden dan opgenomen in de standaardtaal. Zo gaat dat.

Amine Willemse: Dus, de Standaard wil meer mee met zijn tijd gaan wat Belgen over het algemeen als standaardtaal beschouwen.

Astrid Houthuys: Ja, maar het gebeurt ook andersom. Wanneer diverse kranten regelmatig in nieuwsmedia bepaalde Belgische woorden gebruiken dan sturen mensen deze 'voorbeeld' tekstjes naar Van Dale op en dan kan het zo zijn dat deze woorden in de standaardtaal worden opgenomen. Dat wordt dan toch vaak als een teken gezien dat dergelijke woorden een opwaartse beweging aan het maken zijn. Deze woorden worden dan nog wel voorgesteld aan taalkundige, maar wanneer deze er ook mee overbrug gaat, dan kan het blijkbaar gewoon. Het is dan een gewoon, een acceptabel woord geworden.

Amine Willemse: Was die verandering, dat Belgische woorden steeds meer werden toegestaan, voor de redactie, wennen voor mensen die al langer bij De Standaard werkten?

Astrid Houthuys: Ja, zeker voor de eindredacteuren, die zijn opgegroeid met de eerste stijlboeken. Alle Vlamingen die zijn ermee opgegroeid in de jaren (vooral 70). Dat gebeurt nu niet meer, sinds zo'n twintig jaar denk ik. De jeugd heeft die striktheid niet meer: dit woord mag je wel gebruiken en dat woord niet. Wij laten dit ook veel meer los, omdat jullie dat ook steeds meer loslaten. Maar de wat oudere mensen vaak nog wel. Ik ben zelf 37 (of 38) en ik heb dat ook nog meegemaakt toen ik bij de krant begon te werken. Je kreeg toen lijstjes opgelegd van dit zijn woorden die je wel mag gebruiken en deze Belgische woorden, worden niet als standaard Nederlands gezien.

Voorbeeld:

Dan komen er discussies waaronder is het 'een beroep doen op' of 'beroep doen op'. 'Beroep doen op' wordt nog altijd als verkeerd gezien, maar dan zijn er altijd mensen die afvragen waarom is het eigenlijk fout taalgebruik? Vaak kun je geen aansluitend antwoord op geven.

Voorbeeld:

Verhuist was tientallen jarenlang fout, het moest verhuizen zijn. Omdat het bij de noorderburen normaler was. Dan konden wij elkaar voor eeuwig goed begrijpen als wij dezelfde woorden gebruiken. Wat is er nu tegen verhuist? Omdat dit een deel van een werkwoord is of ook net als bij verkopen. Die argumenten waren vaak op heel weinig gebaseerd. Vaak werden bepaalde woorden verboden, om een aansluiting te vinden bij Nederlandse noordenburen. Maar ik denk, het gaat om 4000 woorden die anders waren (die verboden werden) in België. Heel beperkt van de totale woordenschat. Dat is erg doemdenken, dat door slechts 4000 afwijkende woorden de Nederlanders en Belgen elkaar niet meer zullen begrijpen.

Amine Willemse: Lijkt mij inderdaad ook sterk. Ik heb zelf ook jullie nieuwsartikelen gelezen en ik kan het prima begrijpen.

Astrid Houthuys: Allé, het is niet dat wij veel van inhoud verschillen van de kwaliteitskranten in Nederland. Wij van De Standaard hebben altijd al tegen kranten zoals de Volkskrant en NRC opgekeken. Maar wij begrijpen die ook wel prima, er zijn natuurlijk dingen die wij anders zouden zeggen. Wij werken ook samen met de NRC, wij zitten namelijk in hetzelfde media concern. Wij nemen dus artikelen van hun over. Het klopt dat wij nog dingen erin veranderen. Onze eindredacteuren zeggen ook weleens: ‘Tegenwoordige taal binnen de NRC is dat correct Nederlands? Dan moeten wij dat altijd rechtekken’. Wij zijn misschien nog meer gecontroleerd met taal bezig dan de nieuwsmedia in Nederland.

Amine Willemse: Ik merk ook dat de Nederlandse kranten steeds meer toelaten om informeel taalgebruik toe te passen. Maar is De Standaard zelf nog vrij traditioneel. Los gezien van de taal, qua de journalistieke normen die zij hanteren?

Astrid Houthuys: De Standaard is nog een van de kwaliteitskranten in Vlaanderen. Je hebt de Morgen, De Tijd en De Standaard. De Standaard is daarvan de grootste en willen daarmee de betiteling als kwaliteitskrant van België verdedigen. Wij doen er alles aan om toch degelijke journalistiek te brengen, die methodologisch verantwoord is. Wij zullen niet snel de populariserende tour opgaan. Hoewel je wel een trend merkt om meer populaire koppen te gebruiken, die mensen makkelijker uitnodigen om het gehele artikel te lezen. Wij vinden zeker dat bepaalde koppen nog meer bij ons gepimpt mogen worden.

Maar zeker in de krant proberen wij nog steeds ons aan de traditionele normen te houden: aan één bron heb je niet genoeg, de koppen moeten nog altijd de lading dekken van de rest van het artikel. Wij willen zeker nog onderzoeksjournalistiek brengen, daar wordt echt op ingezet. Er worden veel journalisten ingezet voor de langere verhalen. Wij zijn eigenlijk maar een kleine ploeg, wij zijn er maar met 120 mensen. 70 daarvan zijn journalist, alle anderen zijn eindredacteuren en vormgevers voor de website. Wij werken dus met een hele beperkte groep journalisten. Dus ja, traditioneel qua het bieden van kwaliteit, dat zijn wij zeker.

Dit principe weerspiegelt zich ook digitaal. Al hebben wij een klein budget, wij zetten nu ook eindredacteuren in die de artikelen iedere week aandachtig nalezen voor de website. Dit is vooral op het gebied van correcte taal. Daar krijgen wij van onze lezers de meeste klachten over. Wij moeten proberen voor onze digitale krant dezelfde kwaliteit te leveren als die voor onze papieren krant.

Amine Willemse: Dat is wel opmerkelijk. Want de probleem bij de Volkskrant is, weet niet of het een probleem is, maar de Volkskrant zelf heeft de online redactie tegenwoordig gescheiden van zijn papieren redactie.

Astrid Houthuys: Wauw, wat een evolutie.

Amine Willemse: Als ik het correct heb zit de digitale afdeling van de Volkskrant nu binnen een andere vestiging, verder van het kantoor van de krantenredactie vandaan. Ze zitten in ieder geval niet in één gebouw meer samen, voorheen was dit wel altijd zo geweest. Voorheen hadden zij met elkaar meer directe interactie, maar zij hebben nu besloten om het van elkaar te scheiden. Probleem is dat nu mogelijk ontstaat is dat de Volkskrant uit twee verschillende platformen bestaat, die niet meer een eenduidig merk zijn. Ik zie persoonlijk dat er inderdaad een verschil is van kwaliteit binnen de Volkskrant tussen de krant en digitaal. Al weet ik niet zeker of het nu inmiddels wel samengevoegd is. Zie je dat verschil ook bij de Standaard terug?

Astrid Houthuys: Tiental jaar geleden toen ik begon bij de Standaard, werd online als een eiland apart gezien. Er bestond wel een redactie, maar dat werd als 'maar' online gezien. Nu zie je eigenlijk dat online, eigenlijk het digital first betekent. Qua kwaliteit wordt daar door ons enorm in geïnvesteerd. Dat gaat niet altijd makkelijk door de meerdere deadlines. Maar wanneer een artikel net gepubliceerd is, zal een eindredacteur meteen daarna de inhoud doorgraven. Wij hebben maar een heel klein team dat de korte nieuwsberichten schrijft. De journalisten die voor de krant de langere artikelen schrijven, die schrijven ook voor de website. Natuurlijk een gevolg is dat meer betalende journalistiek op onze website aangeboden wordt. Maar er wordt hard gewerkt aan de kwaliteit van onze website. Avond, ochtend of online krant, het moet dezelfde kwaliteit kunnen leveren.

Amine Willemse: En als er wordt gesproken van het leveren van journalistieke kwaliteit. In hoeverre wordt het stijlboek bij jullie in de praktijk toegepast? Dus niet alleen dat de regels van het stijlboek in de visie die bestaat onder de redactieleden. Maar ook hoe vaak wordt het stijlboek feitelijk geraadpleegd?

Astrid Houthuys: Die stijlboeken zijn er en die liggen op onze bureaus. Toen er echt een taaladviseur was bij onze krant, werden de stijlboeken regelmatig geraadpleegd. Nu is dat er niet meer nu Ludo met pensioen is. Hij schrijft nog wel eens columns en is mijn rechterhand bij taalprojecten en beantwoordt ook nog wel lezersbrieven. Maar toen wij nog echt een taaladviseur hadden, die elke dag correcties rondstuurde met opbouwende feedback, was het stijlboek meer een object geweest waar iedere dag gebruik van werd gemaakt. Nu is het stijlboek meer een middel, als wij ergens erg over twifelen wat correcte taal is dan hebben wij nog wel de neiging om daarop terug te vallen. Maar tegenwoordig vanuit mensen die de opleiding journalistiek volgen, die nemen dergelijke taalregels en normen tijdens de literatuur van hun opleiding mee. Ook staat er in de Van Dale zoveel in over wat correcte taal is (wat wij opvolgen), dat het raadplegen van stijlboek niet altijd nodig is. Of taaladvies, zulke online platformen zijn vaak de eerste bron als wij niet weten hoe een woord op een correcte wijze moet worden geschreven.

Als het gaat over stijl: hoe schrijf je een goed nieuwsbericht of een opinie stuk, of een column, of een reportage. Ja dan, voor echt beginnelingen, worden er wel instructies gegeven om het stijlboek te raadplegen. En in het stijlboek staan ook een aantal zeg wel en zeg niet dingen. Ik ben momenteel bezig met een heel beknopt intern stijlboekje waar de afspraken binnen de krant duidelijk staan vermeld en makkelijker zijn terug te vinden. Het bestaat uit tiental/twintigtal bladzijdes en geloof dat ik die voor mijn zwangerschapsverlof klaar heb.

Dat gaat echt om voorbeelden als: wat doen wij met titels van films, wat doen wij met eigen namen: je hebt namelijk veel groepen en merken die schrijven hoofdletters in het midden van een woord. Als je dat als krant steeds probeert te doen, dan oogt een artikel al gelijk heel erg druk. Een pagina vol met hoofdletters. Daar hebben wij dus als krant afspraken over. Dergelijke regels die worden van eindredacteur naar eindredacteur doorgegeven, maar staan nergens echt vast vermeld. Wij staan wel echt speciaal voor een consequente krant, waar dergelijke regels niet per journalist van elkaar moeten verschillen. Ik hoop dat binnenkort af te hebben. Ik kan dat ook doorsturen als je wil. Dat is meer een werkdocument en is niet voor publicatie bedoelt.

Amine Willemse: Ja graag en dat begrijp ik inderdaad. Ik heb nog een vraag over online mediarijlijnen. Dat staat nu niet binnen het stijlboek beschreven dat ik heb gelezen. Maar hebben jullie daar intern wel afspraken over?

Astrid Houthuys: Dat zou best kunnen, maar ik kan je dan het beste naar mijn collega doorverwijzen. Ik zal je dat adres ook geven van Gieneke (telefoonnummer staat ook op de website). Zij is chef sociale media. Zij weet alles over de online richtlijnen die afspelen op gebied van social media. Afspraken die zij bijvoorbeeld hanteren: wanneer je een inleiding schrijft, dan schrijf je gelijk de broodtekst voortbouwend op de inleiding. Wij bij de krant vinden dat een broodtekst gelezen moet worden zonder behulp van een inleiding. Zij hebben ook afspraken waaronder dat er onder de zoveel zinnen een nieuwe paragraaf aanwezig moet zijn. Die maken namelijk heel veel paragrafen aan. Maar dat moet je aan haar eens vragen. Maar ook staan er ook langere stukken die online worden gepubliceerd. Wij kijken daar nu ook heel anders naar dan vroeger, dat artikelen online altijd kort en beknopt moeten zijn.

Amine Willemse: Is het beknopte stijlboek (2016) ook bedoeld om De Standaard als merk te profileren: dus als bevestiging van het kwaliteitsjournalistiek die jullie produceren.

Astrid Houthuys: Voor de eerdere stijlboeken kan ik daar niet echt een antwoord op geven, daarvoor kan je het beste Ludo spreken. Maar voor het meest recente stijlboek waar ik aan mee heb gewerkt, was één van de doelen om kwaliteitsjournalistiek voor De Standaard te definiëren en die onder de lezers duidelijk te maken. Ook wat door de Standaard als correct taal wordt verstaan. Want als je kromme zinnen schrijft, dan gaan de lezers denken: als ze al niet goed kunnen schrijven, wat gaan zij dan inhoudelijk juist schrijven. Wij willen ons in De Standaard profileren als platform dat journalistiek met correcte taal bedrijft en ook vraagbaak is dat je bij ons terecht kunt komen voor taaladvies: van wat is goed schrijven. Wij willen daarin het juiste voorbeeld geven, wij raken daarom de lezers een aantal tools aan. Een voorbeeld is een gratis stijlboekje aan onze abonnees weg te geven, om zelf te leren het op de juiste manier te doen.

Amine Willemse: Ik merk dat de NRC zich in hun stijlboek erg focust op journalistieke gedragsregels buiten het schrijfproces om. Zij hebben ook de redactionele code in hun stijlboek verwerkt. Terwijl het stijlboek van De Standaard al in hun inleiding begint: dat er over redactionele normen (o.a. hoor en wederhoor) alleen algemeenheden kan worden gegeven. Dus dat het stijlboek van De Standaard echt begint bij het schrijfproces, moment wanneer de journalist alle materiaal al heeft verzameld en moet proberen om door het lege scherm te komen. Waarom heeft De Standaard specifiek de aandacht gelegd op het schrijfproces?

Astrid Houthuys: Ja die journalistieke codes dat is echt evident als het gaat om het werken in de journalistiek. Het had er in thuis gehoord hoor, ik geloof dat wij in ons meest recente stijlboekje er een stukje aan gewijd hebben. Maar wij hebben in België een Raad voor de Journalistiek. Die hebben een boekje genaamd de code voor de journalistiek. Elke journalist die bij De Standaard werkt, krijgt zo'n boekje. Daar staan alle regels in waar journalisten in België zich aan moeten houden. Daar willen wij natuurlijk geen enkele afbreuk aan doen, die gaan boven alles. Ons stijlboekje is echt toegespitst op schrijven en taal. Dat klopt wel, ja. Maar de code van de journalistiek is iets wat wij apart hebben, het lijkt me belachelijk om dat allemaal op te schrijven in ons stijlboek. Al vind ik wel dat in het inleiding van het stijlboek naar moet worden verwezen. Er zijn natuurlijk wel ongeschreven regels die het stijlboek verwerkt moet worden (selectie van bronnen, hoor en wederhoor). Ik ga deze regels ook in het interne werkdocument verwerken.

Amine Willemse: Duidelijk. Ik denk dat de NRC juist wel de redactionele code (gedragscodes) heeft verwerkt, juist om een bepaalde transparantie aan de lezers te bieden over welke normen aan worden gehouden.

Astrid Houthuys: Dat hadden wij ook kunnen doen, maar onze invalshoek voor het stijlboek die wij hebben gemaakt dient voor een heel ander doel. Echt toegespitst op het correct schrijven en waar wij een plek vervullen als taaladviseurs die de juiste voorbeeld daarin willen laten zien. Wij hebben aan de opzet gehouden dat het stijlboek oogt als een vorm van cursusboek. Deze opzet willen wij ook juist houden, vanwege evenementen zoals de taalweek die iedere jaar wordt georganiseerd. Wij willen ons op dat gebied graag profileren. Dit niet enkel gericht op journalisten, maar de gehele taalgemeenschap en die geïnteresseerd zijn in schrijven in het algemeen.

BIJLAGE III: CONCEPTUEELKADER BARDOEL & WIJFJES (TRANSPARANTIE)

<i>Perspectief op transparantie</i>	Staat van de journalistiek	Rol van transparantie	Rol van publieksinteractie	Werking	Instrumenten
<i>Kwaliteitsborging door controle en sanctie</i>	In moreel verval	Legt kwade praktijken bloot en voorkomt ze	Ter verantwoording roepen	Disciplinerend	Persraden, regulatieve organen, rechter
<i>Zelflegitimering in identiteit</i>	Bedreigende soort	Maakt doelstellingen kwaliteit zichtbaar	Bediscussiëren van normen	Openlijke zelfreflectie	Code, ombudsman, redactiestatuut
<i>Merkprofilering en klantenbinding</i>	Vercommercialiseert	Creëert merkbetrouwbaarheid	Versterkt loyaliteit	Branding	Mission statement, biografieën, evenementen
<i>Nieuw gereedschap in het journalistieke repertoire</i>	Innoverend	Imiteert informatiegaring	Crowd sourcing	Informatiegaring	Weblogs, social media
<i>Als kenmerk van community based journalism</i>	In transitie	Versterkt mediawijsheid	Betrekt en bindt het publiek	Participatie	Debat, user generated content

Een conceptueel kader voor oriëntatie op de betekenis van transparantie in de journalistiek, Bardoel & Wijfjes, p. 285

BIJLAGE IV: MATT CARLSON & SETH C LEWIS MODEL: *BOUNDARIES OF JOURNALISM*

Table 0.1 Forms of boundary work in journalism

	<i>Participants</i>	<i>Practices</i>	<i>Professionalism</i>
Expansion	Incorporating non-traditional journalists <i>Example:</i> Citizen journalists	Taking over new media practices as acceptable <i>Example:</i> Tweeting as journalistic form	Absorbing new media as acceptable journalism <i>Example:</i> Television and blogging gain entry into professional journalism
Expulsion	Expelling deviant actors <i>Example:</i> Jayson Blair being fired from the <i>New York Times</i>	Expelling deviant practices <i>Example:</i> Dismissing paparazzi photographers	Expelling deviant forms and values <i>Example:</i> Defining partisan news or tabloid news as not journalism
Protection of autonomy	Keeping out non-journalistic informational actors <i>Example:</i> Public relations agents, advertising departments, citizens	Defense of ability to define correct practices <i>Example:</i> The Leveson Inquiry, the legality of classified leaks	Defense from non-professional outsiders <i>Example:</i> Keeping management away from editorial control